

VEKTERENS RETTSLIGE STILLING VED STRAFFEPROSESSUELL PÅGRIPELSE

Kandidatnummer: 660

Leveringsfrist: 25.11.2008

Til sammen 17343 ord

27.11.2008

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>1</u>
1.1	Oppgavens tema og den videre fremstilling	1
1.2	Avgrensning av oppgaven	2
1.3	Juridisk metode/rettskildeanvendelsen	3
<u>2</u>	<u>OVERBLIKK AV VEKTERNE OG DERES MAKTANVENDELSE</u>	<u>5</u>
2.1	Hvem er vekterne	5
2.2	Vekterne i kritisk søkelys	6
2.3	Den generelle adgang til privat rettshåndhevelse	7
2.4	Legalitetsprinsippet	11
2.5	Vekternes spesielle adgang til maktbruk	12
<u>3</u>	<u>TVANGSMIDDELET STRAFFEPROSESSUELL PÅGRIPELSE</u>	<u>14</u>
3.1	Påtalemyndigheten, politiet og straffeprosessuelle tvangsmidler	14
3.2	Privat pågrepelse	15
3.3	”Fersk gjerning og ferske spor”	17
3.4	Materielle vilkår	19
3.4.1	Skjellig grunn til mistanke	20
3.4.2	Den straffbare handling	22
3.4.3	Unntak – strpl. §§ 172 og 173	24
3.5	Ransaking av person og beslag	25

3.6	Forholdsmessighetsprinsippet	26
4	<u>VEKTERENS MAKTANVENDELSE I PÅGRIPELSESSITUASJONEN</u>	<u>29</u>
4.1	Maktanvendelsen	29
4.2	Har vekterne en større adgang til å anvende makt under en privat pågrep enn andre private borgere som ikke er vektere?	31
4.2.1	Rettslig grunnlag for fysisk maktanvendelse	31
4.2.2	Går maktbruket ved nødverge lengre enn ved pågripelsessituasjonene?	34
4.2.3	Politiets maktbruk	35
4.2.4	Private borgeres maktbruk - betenkelighetene	38
4.2.5	Momenter av betydning – Den utdannede vokter og det risikofylte arbeid.	40
4.2.6	Bruk av hjelpemidler (våpen/hund/håndjern)	44
4.2.7	Konklusjon	45
4.3	I hvilken grad vil tidsbegrensninger og stedsbegrensninger virke inn på vokterens adgang til tilbakeholdelse av mistenktes person?	46
4.3.1	Rettslig grunnlag for tilbakeholdelse av mistenktes person	46
4.3.2	Rettspraksis	47
4.3.3	Vurdering	48
4.3.4	Konklusjon	50
5	<u>VEKTERENS STRAFFERETTSLIGE VERN</u>	<u>51</u>
5.1	Er vekterne, ”de lege lata”, omfattet av et særlig strafferettslig vern?	51
5.2	Vekterne og strl. § 127	51
5.3	Straffeskjerpene momenter – Forarbeider	53
5.4	Straffeskjerpene momenter – Rettspraksis	54
5.5	Reelle hensyn	55
5.6	Konklusjon	56

<u>6</u>	<u>AVSLUTTENDE KOMMENTAR</u>	<u>56</u>
<u>7</u>	<u>LITTERATURLISTE</u>	<u>58</u>
7.1	Lover	58
7.2	Forskrifter/rundskriv	58
7.3	Forarbeider/offentlige publikasjoner	58
7.4	Rettspraksis	59
7.5	Litteratur	60
7.6	Internett/nyhetsartikler	60

1 INNLEDNING

1.1 Oppgavens tema og den videre fremstilling

Temaet på oppgaven foregår på strafferettens og straffeprosessens område.

Å håndheve lov og orden er en offentlig oppgave. Men politiets ressurser tilsier at de ikke kan være overalt til enhver tid for å beskytte person og eiendom. I en viss grad må samfunnets aktører, de private og de offentlige, beskytte seg selv. Til forsvar for person og eiendom, har rettsordenen akseptert, innenfor snevre rammer, en rett til å utøve privat rettshåndhevelse.¹ Den private rettshåndhevelse har ulike rettslige grunnlag (jfr. pkt. 2.3). Disse rettslige grunnlag omtales ofte også som straffrihetsgrunner.² Ett av de rettslige grunnlag for privat rettshåndhevelse, gjelder den rett private har til å pågripe lovbrytere etter strpl. § 176. Det er dette rettslige grunnlag oppgaven hviler på, og som ligger til grunn for oppgavens drøftelser.

Vekterens ”rettslige stilling” er et uttrykk som favner vidt. Uttrykket begrenses dog i oppgavetittelens siste del - ”ved straffeprosessuell pågripelse”. I denne sammenheng blir uttrykket et utgangspunkt for å vurdere vekterens strafferettslige og straffeprosessuelle stilling, når denne går til det skritt å pågripe noen. Heretter brukes uttrykket ”privat pågripelse”³ når dette tvangsmiddelet anvendes av private borgere. I anvendelsen av de

---

¹ Auglend m.fl.(2004),s.888

² Andenæs(2005),s.150

³ Jeg benytter betegnelsen ”privat pågripelse” fordi dette er et kortere uttrykk enn ”straffeprosessuell pågripelse”, uttrykket er brukt i litteraturen av bl.a. Jo Hov(rettergang II,1999, s.61) når private pågriper noen med hjemmel i strpl. § 176 og fordi uttrykket markerer at tvangsmiddelet blir benyttet i et særtilfelle av personer som i utgangspunktet ikke kan ta i bruk straffeprosessuelle tvangsmidler.

ulike regler, tas det i betraktning at det er en utdannet og profesjonell vokter som skrider til verks.

I pkt. 2. tar jeg et overblikk av vekterne. Her gis en presentasjon av hvem vekterne er og den kritikk i media de gis fra tid til annen. Jeg gir også en kort presentasjon av de rettslige grunnlag for privat rettshåndhevelse og generelt om legalitetsprinsippet.

Oppgavens hoveddel starter i pkt. 3, hvor jeg først og fremst vil presentere og tolke de aktuelle vilkårene for privat pågrepelse i straffeprosessloven kap. 13a og kap.14. Jeg skal også se hvorvidt vekterens benyttelse av dette tvangsmiddelet også leder til at andre tvangsmidler, hhv ransaking og beslag, kan anvendes overfor mistenkte.

Deretter, i oppgavens pkt. 4, skal jeg se på en rettslig problemstilling som lyder: Har vekterne en større adgang til å anvende makt under en privat pågrepelse enn andre private borgere som ikke er vektere? Hva som menes med ”makt”, definerer jeg i kapittel 4.1. En pågrepelse vil også innebære, i et begrenset tidsrom, tilbakeholdelse av den pågrepnes person. Jeg vil redegjøre for denne tilbakeholdelsesadgangen og se på hvor lenge (tidsbegrensning) tilbakeholdelsen kan vare og hvor (stedsbegrensning) tilbakeholdelsen kan foregå. Den rettslige problemstillingen blir: I hvilken grad vil tidsbegrensninger og stedsbegrensninger virke inn på vekterens adgang til tilbakeholdelse av mistenktes person?

Til slutt, i oppgavens pkt. 5, vil jeg se på den ”omvendte situasjonen” som kan oppstå under en pågrepelse. Nemlig det tilfelle at vekteren selv blir utsatt for vold under en privat pågrepelse. Den rettslige problemstillingen blir: Er vekterne, ”de lege lata”, omfattet av et særlig strafferettslig vern?

1.2 Avgrensning av oppgaven

Utover den summariske fremstillingen i pkt 2.3, vil oppgaven avgrenses mot de øvrige rettslige grunnlag for privat rettshåndhevelse. Enkelte rettskildefaktorer, f.eks rettspraksis,

kan imidlertid være relevante for oppgaven pga av dens generelle karakter, selv om handlingene har utspring i andre rettslige grunnlag.

1.3 Juridisk metode/rettskildeanvendelsen

Vekterbransjen er pr. dags dato nøye regulert gjennom lov, forskrift, flere rundskriv og omfattende lovforarbeider. Hva gjelder det tema og de problemstillinger oppgaven min omhandler, vil imidlertid mengden av rettskildefaktorer⁴ å forholde seg til, innsnevres litt, men ikke mye.

Vekterens handlinger, i denne oppgaven, har sitt grunnlag i straffeprosessloven(strpl.) og straffeloven(strl.). Strpl. regulerer hvilke formelle og materielle vilkår som må være oppfylte for at vektere kan gå til en privat pågrepelse, og strl.(§ 48, 2 ledd) regulerer hvor stor grad av fysisk makt vekteren kan anvende i det konkrete tilfelle.

Da vi er på strafferettens område hvor det er strenge krav til å bevare borgernes forutberegnelighet, er det viktig at man i tolkningen er forsiktig med å strekke lovens ordlyd. Imidlertid bærer flere av de sentrale lovbestemmelsene (strl. § 48, 2 ledd, strpl. §§ 170 a og 178) preg av å være rettslige standarder. I slike tilfeller blir det viktig å legge særlig vekt på rettspraksis slik at like tilfeller behandles likt. Det er tynt med rettslige avgjørelser fra vår øverste domstol angående private pågripelser, og ingen hvor det er vektere som utfører pågripelsen. Imidlertid har vi flere dommer fra underrettene vedrørende vekternes maktutøvelse som i aller høyeste grad er relevante. Noen av disse omhandler vektere i nødvergesituasjoner, hvor rettens generelle uttalelser er relevante også når vektere foretar en privat pågrepelse. Jeg har også brukt enkelte høyesterettsavgjørelser som omhandler polititjenestemenn. Disse dommene mener jeg har sin relevans i tolkningen av vekternes handlinger enten antitetisk eller innskrenkende, da vekternes handlinger uansett ikke kan være mer vidtfavnende enn politiets handlinger.

---

⁴ Eckhoff(2001),s.23

Forarbeidene til strpl. er veldig kortfattet hva gjelder privates rett til å benytte seg av en privat pågripelse. Vaktvirksomhetslovens (både 1988- og 2001 loven), politilovens forarbeider og ot.prp.nr. 66 (2001-2002) som bl.a. omhandler lovforslaget om å heve strafferammen for naskeri, har derimot en bredere behandling av temaet. Disse er de mest sentrale av de ulike forarbeidene jeg benytter. Flere argumenter hentes fra disse rettskildefaktorene.

Juridisk teori inneholder ikke meget om dette emnet. Auglend(politirett fra 2004) og en juridisk betenkning fra 2008 er den mest sentrale litteraturen.

2 OVERBLIKK AV VEKTERNE OG DERES MAKTANVENDELSE

2.1 Hvem er vekterne

Med vektere, menes ansatte i sikkerhetsbransjen, nærmere bestemt, *ansatte som utfører vaktteneste* i den del av sikkerhetsbransjens virksomheter som omhandles av lov om vaktvirksomhet⁵(vvl.). Lovens regelverk gjelder for ”...*erhvervsmessig vaktvirksomhet som drives av private eller av forvaltningsorgan.*”, jf vvl. §1(2). Loven gjelder ikke for egenvakthold, nabohjelp eller andre vaktoppdrag som utøves sporadisk og har lite omfang, jf vvl. §1(2) siste pkt. Vaktvirksomheten ble første gang lovregulert i lov av 13/5-1988 nr 29.

Mediene hentyder en eksplosiv økning i vaktbransjens omsetning og antall ansatte vektere i de siste årene. Bergensavisen skrev en artikkel publisert den 6. mars 2008 hvor den opplyste om at det var hele 12000 vektere i Norge. Likens har Rolf B Wegner⁶ konkludert med at det i Norge tjenestegjør ca 12000 vektere. Han henviser til magasinet ”norsk politi” nr. 1 s. 10. Begge kildene operer med cirka antall.

Imidlertid opplyser NHOservice (arbeidsgiverforening tilsluttet NHO, flesteparten av sikkerhetsbransjens aktører er medlemmer her) på sine nettsider at det er 12000 ansatte ”...i sikkerhetsbransjen Norge”. Av de 12.000 ansatte, er det 10.000 ansatte i bedrifter som er medlem av NHOservice. Hvorav ca 5000 ansatte arbeider i segmentet vakt. Spørsmålet blir om man skal gi alle ansatte i sikkerhetsbransjen etiketten ”veker”? Vaktvirksomhetslovutvalget fra april 1997, s.19, opplyser om at det i den private sikkerhetsindustrien ”...*hører også foretak som produserer, selger eller installerer*

---

⁵ vaktvirksomhetsloven av 5/1-2001 nr. 1

⁶ En betenkning om ”*vekteres bruk av fysisk makt mot person*”

alarminnretninger og annet sikkerhetsutstyr (adgangskontrollsystemer, elektroniske overvåkingssystemer m.v), samt låsesmeder og sikkerhetskonsulenter”.

Alle ansatte i vaktelskaper som omfattes av vvl. må tilfredsstillende vandelskravene i vvl. § 7, der den sier at ansatte som skal *”...tilsettes i foretak som omfattes av loven må ha tilfredsstillende vandel.”*. Vvl. § 8 stiller i tillegg krav om at ansatte som skal utføre *”...vaktjeneste må gjennomføre godkjent utdanning for vektere”*. Vektere er m.a.o. den ansatte i foretaket som skal utføre vaktjeneste, jfr. vvl. § 8. En slik bruk av begrepet ”vekter” benyttes også av vaktvirksomhetsutvalget(1997)s.20. Konkrete tall på ansatte vektere blir vanskelig å anslå, men å si at det er 12000 ansatte vektere i Norge mener jeg det ikke er dekning for.

2.2 Vekterne i kritisk søkelys

Fra tid til annen, oppstår det heftige samfunnsdebatter vedr ulike deler av vakterbransjens virksomhet. Vanligvis oppstår debattene etter større medieoppslag der vektere er innblandet. Det er ikke bestandig at det er ”vekterkrumspring” som er årsaken til debattene heller. Nylig publiserte f.eks. TV2 nyhetene (27/08-2008) denne overskriften: *”Politiet gjør ikke jobben sin”*. Kommunen, med byrådsleder Erling Lae i spissen, uttrykte missnøye med politiets fravær og at politiet ikke var i stand til å bevare ro og orden på grunerløkka. I denne forbindelse ville han leie inn vektere for å hamle opp med narkotikasalget på grunerløkka. Denne nyheten er egnet til å skape debatt om hva som er politioppgaver og hva som er vakteroppgaver. En slik nyhet kan ha dårlig klang hos den politiske venstreside. De har ved flere anledninger ytret betenkeligheter med at vektere tar over flere av de oppgaver som tilligger politiet. Dagsavisen publiserte en artikkel med tittel: *”må unngå en vakterstat”* (Dagsavisen 6. mars 2008), hvor Odd Einar Dørum var betenkt over at antall vektere i Norge hadde oversteget antall ansatte polititjenestemenn. Venstres advarsler om at Norge beveger seg mot en ”vekterstat”, er også blitt brukt som et argument om å få opprettet 3000 nye politistillinger her til lands.⁷

---

⁷ innst.S.nr.214(2007-2008)

Ofte er medieoppslagene, sett fra vaktbransjens ståsted, av negativ karakter. I det siste har debatten dreiet seg om klarere regelverk rundt vekternes fysiske maktbruk. Denne debatten kom i kjølevannet av den angivelige ”vektervolden” mot Oslos rusmisbrukere (*”vektene banker oss”* artikkel i nettavisen, 16/12-2007) og ”salat-saken” (*”stjal salat – lagt i livsfarlig magedeie”* artikkel i VG, 13/12-2007).

Medieoppslagene kom på løpende bånd. Stortingsrepresentant og venstremann Odd Einar Dørum var blant de som gikk ut i media hvor han *”Raser mot vekternes maktbruk”* (artikkel i VG 13/12-2007). Odd Einar Dørum m.fl. stortingsrepresentanter, avga et representantforslag⁸ i stortinget rundt juletid i 2007 med bl.a. forslag til regjeringen om å redegjøre *”...på egnet måte for reglene for privat pågripelsesrett, jf straffeprosessloven § 176...i forbindelse med lovlig og ulovlig maktbruk i ertvismessig vaktvirkksomhetstjeneste (vekter)”*.

Etter at ”salat-saken” ble henlagt ved Oslo politikammer pga bevisets stilling (artikkel i VG 28/03-2008 *”Vekter slipper straff etter angrep på salattv”*) har Oslopolitiet gått ut i media hvor de påstår at det er vanskeligere å få dømt en vakter for vold og maktmisbruk enn det er å få dømt andre (artikkel på nettsiden til NRK nyhetene den 21/10-2008 *”Vektarar slepp lettare unna”*).

Av samfunnsdebatten å dømme, virker det som om at det regjerer en viss usikkerhet blant allmennheten om hvor langt vekternes myndighet strekker seg hva gjelder bruk av makt, bl.a. i pågripelsessituasjoner.

2.3 Den generelle adgang til privat rettshåndhevelse

Vekternes rettmessige adgang til å gjøre maktinngrep i publikums friheter og rettigheter som nyter strafferettslig vern, går i utgangspunktet like langt/kort som den adgang enhver borger har til å gjøre maktinngrep overfor andre.⁹ Det er kun politiet, samfunnets eneste

---

⁸ repr.forsl.nr.40(2007-2008), Dok.nr.8:40(2007-2008)

⁹ vaktvirkksomhetslovutvalget (april 1997), pkt 7.2, pkt. 4.2.1 og ot.prp.nr.22(1994-1995)s. 54.

sivile maktapparat¹⁰, som har lovhjemlet adgang til å benytte makt i sin tjenesteutførelse. I norsk rett har man akseptert at borgerne, til en viss grad, må kunne forsvare seg og sin eiendom. I grenseoppgangen for hva en kan tolerere innenfor privat rettshåndhevelse contra offentlig håndhevelse foreligger det imidlertid et dilemma som ot.prp.nr.22(1994-1995)s.53 peker på. Dersom ”...grensen settes slik at det oppfattes som et inngrep i lovlydige personers adgang til å beskytte seg og sitt, vil det virke ødeleggende for respekten for lov og rett. Går man for langt den andre veien, risikerer man at private interesser kan etablere et maktapparat som kan brukes til overgrep overfor andre, og som bidrar til at det offentlige ikke lenger har full styring med rettshåndhevelsen.” En sivilisert rettsstat har som mål å begrense maktbruk og selvtekt blant borgerne, derfor må adgangen til privat rettshåndhevelse gis snevre rammer.¹¹

Når borgerne går hen og pågriper lovbrøttere, kaller vi det for privat rettshåndhevelse.

Adgangen til å foreta privat pågrepelse er et nyttig virkemiddel som vekterne kan benytte i sin arbeidshverdag overfor straffbare handlinger utført på oppdragsgivers grunn. Vekterne er ikke satt i noen særstilling hva gjelder å benytte dette tvangsmiddelet. De kan i samme begrensede utstrekning som andre private borgere gå til privat pågrepelse av en person dersom vilkårene for dette er oppfylte. Forskjellen mellom vektere og andre private i denne sammenheng, er imidlertid at vekterne, gjennom sitt arbeid, benytter dette tvangsmiddelet i mye større utstrekning enn øvrige private. Dette kan være fordi arbeidsoppdraget er av en slik art. En kan f.eks tenke seg at butikken Smart Club en lørdag vil ha flere butikkkontrollører, både sivile og uniformerte vektere. Dette for å synliggjøre overfor publikum at man vil stramme inn overfor økende problemer med naskerier og tyverier i butikken. Under slike arbeidsoppdrag kan vekterne oppdage og pågripe flere som begår naskeri, tyveri og/eller annen kriminell adferd. NHOservice¹² opplyser på sine nettsider på bakgrunn av statistikk for året 2006 følgende: ” 36.500 personer ble bortvist fra offentlig

---

¹⁰ Auglend m.fl.politirett,pkt.7.4.2.1

¹¹ Auglend m.fl.(2004)s.888

¹² www.nhoservice.no/category.php/category/Statistikk/?categoryID=195

sted eller pågrepet av vekterselskap etter mistanke om, eller bevist, kriminell atferd.” Hvor mange av disse 36500 som var gjenstand for privat pågrepelse vites ikke. Tallet indikerer likevel at privat pågrepelse er brukt meget.

Vekternes bruk av retten til privat pågrepelse ble utvidet etter at man hevet strafferammen for strl. § 391a (naskeriregelen), slik at også private borgere kunne gå til pågrepelse av naskere. Det var fokus på at det stort sett var private, herunder vektere, som måtte håndtere naskerisituasjonene siden politiet ikke kunne være overalt til enhver tid. Uten en adgang til å pågripe naskere, ville vekterne ha fått problemer i å håndtere hverdagskriminaliteten på oppdragsgivers grunn. Nødverge kunne vært benyttet for å avverge det rettsstridige angrepet som nasking/tyveri¹³, legemskrenkelsene¹⁴ og hærverk¹⁵ representerer. Men i og med at nødverge kun er en avvergende forsvars handling¹⁶, ville ikke vekteren hatt mulighet til å opprettholde en pågrepelse. Dette ville innebære at vekteren ikke kunne holde tilbake mistenktes person inntil dennes identitet er kjent eller holde mistenkte frem til politiet ankommer stedet. Selve tyveriet ville vært avverget, men tyven slapp unna og ville muligens prøve seg igjen senere. En anmeldelse av tyveriet uten at gjerningsmannens identitet er kjent, ville meget raskt endt i henleggelse fra politiets side¹⁷. For naskeritilfellenes del, er det påstått å ha en preventiv effekt overfor de mer hardbarkede naskerne at det nå ikke kun er politiet som kan pågripe mistenkte for forseelsen, men også private.¹⁸

Straffeloven kaller enkelte handlinger for forbrytelser og forseelser, strl. § 2, 1 og 2 ledd. Felles for disse to uttrykk er at de benevnes som straffbare handlinger. Den tilregnelige persons forsettlig eller uaktsomme handlinger som oppfyller en straffebestemmelses

---

¹³ Straffeloven §§ 257, 391a

¹⁴ Straffeloven § 228 flg.

¹⁵ Straffeloven § 291 og 391

¹⁶ Andenæs,(2004),s.160

¹⁷ Ot.prp.nr.66(2001-2002)s.124

¹⁸ Ot.prp.nr.66(2001-2002)s.124

objektive gjerningsbeskrivelse, straffes innenfor straffebestemmelsens strafferamme. Dog blir han ikke straffet dersom det foreligger en eller flere ”straffrihetsgrunner”¹⁹.

De vanligste straffrihetsgrunner man operer med er hhv. nødverge (strl. §48), nødrett (strl. § 47), lovlig selvtekt (strengt vilkår for straffrihet, og dersom det brukes fysisk makt stilles ekstra strengt vilkår²⁰) og samtykke. Vektere kan utføre handlinger som har hjemmel i disse rettslige grunnlag på lik linje med alle andre mennesker.

En annen sak ved vekterne er som kjent at de arbeider for en oppdragsgiver innenfor et avgrenset geografisk område. Innenfor dette området innehar vekteren også eiers rett til å anvende makt overfor publikum. Eiers rett til å forsvare sine rettigheter overføres til vekteren. Dette innebærer at vekteren f.eks kan anvende lovlig selvtekt i samme utstrekning som det eier selv kan²¹. Å basere vekternes maktbruk og inngrep i borgernes rettssfære på bl.a. lovlig selvtekt er imidlertid betenkelig. Selvtekt er en sterk skjønnspreget form for maktbruk som kun i unntakstilfeller aksepteres. Hensynet til publikums krav på forutberegnelighet og visshet i hva vektere kan tillate seg av maktbruk vil bli ytterligere forringet dersom vekterne i sin virksomhet presser grensene i selvtektens navn.

Vekteren kan også med eiers rett, håndheve vaktobjektets interne ordensregler. Skulle det være brudd på slike interne ordensregler, kan f.eks bortvisning fra vaktobjektet bli resultatet.

Den maktbruk vekterne kan benytte i nødvergesituasjonen står beskrevet i strl. § 48 (2). Maktbruket vekteren kan benytte når denne foretar en privat pågripelse, har for så vidt samme rettslige grunnlag som den maktbruk vekteren kan benytte i en nødvergesituasjon, jfr. 3 ledd. Disse regler vil jeg behandle nedenfor.

---

¹⁹ Andenæs(2004), s. 150 flg.

²⁰ Ot.prp.nr.90 (2003-2004)s. 26

²¹ Rolf B. Wegner, ”vekteres bruk av fysisk makt mot person” pkt.2.3

2.4 Legalitetsprinsippet

I forvaltningsretten taler man om legalitetsprinsippet når man sier at offentlige myndigheter må ha hjemmel i lov for å gjøre inngrep i borgernes rettssfare. Dette er det tradisjonelle legalitetsprinsipp.²² Private borgere har et såkalt legalitetsvern av sin fred, frihet, legemlige integritet, ytringsfrihet og eiendomsrett. Inngrep i disse rettigheter krever lovhjemmel. Legalitetsprinsippet innebærer at inngrepet må ha hjemmel i den aktuelle rettsregelen og at inngrepet eller tiltaket gjennomføres på den måte eller etter den prosedyre som regelen foreskriver. M.a.o. kreves en klarhet eller innholdsmessig presisjon som legger bånd på bruk av utvidende tolkningsteknikker.²³ Likevel har det, tidligere, vært unntak fra legalitetsprinsippet for politiets del.²⁴ I proposisjonen opplyses det om at politiets adgang til å gripe inn, gi pålegg, og nedlegge forbud, av og til ved bruk av direkte maktanvendelse, representerte et unntak fra legalitetsprinsippet. Maktadgangen var fastsatt i sedvaneretten, omtalt som politiets generalfullmakt. En av de viktigste grunnene til at politiets generalfullmakt ble lovfestet var ”...først og fremst hensynet til rettssikkerheten.” Se også i Auglend m.fl.på s 56, hvor det i denne forbindelse påpekes at en lovregulering ville ivareta sentrale rettssikkerhetshensyn som forutberegneligheten til de mennesker politiets myndighet rettes mot og bidra til å motvirke usakelig forskjellsbehandling og fremme likhetsprinsippet i politiets virksomhet.

Bruken av straffeprosessuelle tvangsmidler innebærer også inngrep i borgernes ulike rettigheter. Jo Hov(1999) på s. 48 bemerker at en pågripelse og varetektfengsling berører vedkommendes frihet, ransaking krenker privatlivets fred og beslagleggelser gjør inngrep i vedkommendes eiendomsrett. Disse inngrep krever hjemmel i lov(grunnloven § 99²⁵), men kan ilegges uten at dom(grunnloven § 96) er avsagt. Dette fordi tvangsmidlene ikke har noen straffeformål.²⁶

---

²² Auglend m.fl.,politirett,2 utg. s.398

²³ Auglend m.fl.,politirett,2.utg.s.399

²⁴ Ot.prp.nr.22 (1994-1995) i pkt. 3.3,

²⁵ NOU 1983:57,s.115

²⁶ Jo Hov, Rettergang II, 1999, s.48

Dersom det gies vekterne en utvidet fullmakt til å gjøre inngrep i publikums rettssfære uten hjemmel i loven, ville dette være i strid med legalitetsprinsippet. En videre adgang for vekterne til å gjøre inngrep overfor publikum, må derfor ha tilstrekkelig rettslig grunnlag. Vaktvirksomhetsloven har verken bestemmelser som utvider eller begrenser vekternes maktbruk. Det er, som nevnt ovenfor i pkt 2.3, forutsatt at vekterne ikke har andre muligheter til å utøve maktbruk enn det alminnelige borgere har. Legalitetsprinsippet fungerer som en skranke for vekternes maktbruk, slik at prinsippet ivaretar publikums rettssikkerhet. Publikum skal ha mulighet til å sette seg inn i reglene som gjelder for vekternes maktbruk slik at de kan forutberegne sin rettsstilling i sin kontakt med vekterne.

2.5 Vekternes spesielle adgang til maktbruk

Skal vekterne ha myndighet til å utøve makt utover den alminnelige adgang, må det foreligge særlig rettslig grunnlag. Når det som her er tale om en privat parts videre adgang til maktinngrep overfor andre private, må det av hensyn til rettssikkerheten kreves at hjemmelen er nedfelt i formell lov. Jeg nevner kun noen få eksempler på vekternes videre adgang til maktbruk. Det som er verd å merke seg er at vekterne innehar denne myndigheten etter avtale med oppdragsgiver og utfører myndigheten på vegne av oppdragsgiver.

1. Vektere som holder tilbake en trikkesniker, kunne selv brutt loven da pågripelsen muligens ville vært et uforholdsmessig inngrep²⁷. Vekterne, sammen med transportselskapets kontrollør, er imidlertid gitt myndighet til å holde tilbake den passasjer som unnlater å kjøpe billett.²⁸ Begrensningene er først og fremst at transportvedtektene til selskapet fastsetter en slik inngrepsadgang, jfr yrksetrl. § 33 (3). En tilbakeholdelse forutsetter videre at den reisende ikke betaler et, på forhånd fastsatt, tilleggsgebyr og at

---

²⁷ Straffeprosessloven § 170a

²⁸ Lov om Yrkestransport § 33 av 21. juni 2002 nr.45

denne ikke gir tilstrekkelig opplysninger om navn, adresse og fødselsdato, jfr § 33 (2). Se Rolf B Wegners behandling av emnet.²⁹

2. Enkelte store oppdragsgivere, for eksempel fabrikker, kan lovlig innføre stikkprøvekontroll av de ansattes og besøkendes vesker/sekker/bag³⁰ og bagasjerom på biler³¹. Arbeidsgivers rett til å foreta slike stikkprøvekontroller hjemles i arbeidsgivers styringsrett og kontrolladgang, jfr. arbeidsmiljølovens § 9-1. Henning Jakhelln³² skriver i den forbindelse at kontrolltiltaket "...må avveies mot det behov arbeidstakere har for vern av den personlige integritet." Vektere som innehar vaktholdet hos en slik oppdragsgiver vil ha en videre adgang til ransakelse enn det en alminnelig vokter har. ARD 1978.110 setter som vilkår for stikkprøvekontrollen at "...tiltaket ikke praktiseres vilkårlig, i den mening at man uten reell begrunnelse setter enkelte arbeidsgrupper i en særstilling." (s. 114). Dersom stikkprøvekontrollen diskriminerer en type arbeidstakere, ved at vekteren f.eks systematisk tar stikkprøvekontroll kun av de utenlandske arbeidstakers vesker, eller kun de kvinnelige ansattes vesker, kan dette være straffbart etter diskrl³³. § 15, 1 ledd, jfr §§ 4 (diskriminering) og 5 (trakassering).

---

²⁹ En juridisk betenkning: "vekteres bruk av fysisk makt mot person" pkt.2.5 flg.

³⁰ ARD.1951.201

³¹ ARD 1978.110

³² Henning Jakhelln, artikkelsamling i arbeidsrett, 2001, s.594 pkt 11.1

³³ Diskrimineringsloven av 3. juni 2005 nr. 33

3 TVANGSMIDDELET STRAFFEPROSESSUELL PÅGRIPELSE

3.1 Påtalemyndigheten, politiet og straffeprosessuelle tvangsmidler

Påtalemyndigheten har ulike oppgaver. Kort oppsummert skal de etterforske straffbare handlinger, avgjøre om forfølgning skal iverksettes, begjære tvangsmidler anvendt, forberede og føre aktoratets straffesaker og treffe beslutning om fullbyrdelse av straffen.³⁴ Påtalemyndigheten opptrer som mistenktes/siktedes³⁵ motpart i alle deler av saken.³⁶

De straffeprosessuelle tvangsmidler har til formål å lette gjennomføringen av påtalemyndighetens etterforsknings-, straffeforfølgelses- og fullbyrdingsskritt.³⁷ Påtalemyndighetens oppgaver er her i kontrast til de oppgaver som er tildelt politiet opplistet i pl.§ 2 og de tiltak og maktanvendelse politiet kan iverksette som ledd i håndhevelsen av den offentlige ro og orden, jfr. pl. §§ 6 og 7-10a. Disse betegnes som tvangsmidler av ordensmessig art.³⁸ Disse inngrep skjer ikke som et ledd i en straffesak, og faller dermed utenfor begrepet straffeprosessuelle tvangsmidler.³⁹

Ved bruk av straffeprosessuelle tvangsmidler, er det dog ofte politiet som utfører handlingene på vegne av påtalemyndigheten. Påtalemyndigheten skal f.eks etterforske straffbare handlinger. Strpl. § 224 sier at etterforskningen skal foretas når det som følge av anmeldelse eller andre omstendigheter er rimelig grunn til å undersøke om det foreligger straffbart forhold som bør forfølges av det offentlige. Se også påt.instr.§ 7-4(1).

Mistanken gjelder bestemte lovbrudd. Formålet med etterforskningen er oppstilt i strpl. §

---

³⁴ Jo Hov, rettergang II, 1999,s.109

³⁵ Se i strpl. § 82 hva som skal til for at mistenkte får stilling som siktet, bl.a. vil anvendelse av tvangsmidler gi mistenkte status som siktet.

³⁶ Se i strpl. Andre del, kap 6 flg.

³⁷ Jo Hov, rettergang II, 1999,s.48

³⁸ Norsk lovkommentar(2005),nr.2,s.1455 pkt.955

³⁹ Andenæs(2000),s.146

226, 1 ledd, litra a-e. Denne bestemmelsen belyser at etterforskningen har som formål å skaffe tilveie de nødvendige opplysninger som kan lede til en straffeforfølgelse og fullbyrdelse av straff mot gjerningsmannen av det straffbare forholdet. Etterforskningen iverksettes og utføres av politiet, men beslutning om etterforskning skal taes av tjenestemann i politiet som hører med til påtalemyndigheten, jfr strpl. § 225.⁴⁰

Tvangsmidlene gjør inngrep i mistenktes/siktedes friheter og rettigheter. De ulike tvangsmidler er opplistet i straffeprosesslovens⁴¹ (strpl.) fjerde del, hvorav tvangsmidlets art fremkommer av vedkommende kapitteloverskrift. F.eks omhandler kapittel 14 pågripelser og varetektsfengsling, kapittel 15 ransaker, kapittel 16 beslag og utleveringspålegg etc...

Dersom man ønsker å pågripe noen, er det formelle vilkåret at dette må besluttes av påtalemyndigheten, strpl. § 175. Da må både de materielle- og de formelle vilkår for dette foreligge. De materielle vilkår er de vilkår som gjelder ”...*det faktiske grunnlaget for å iverksette pågripelsen...*” og de formelle vilkår regulerer ”...*avgjørelseskompetansen og hvilken form og fremgangsmåte som skal benyttes.*”⁴² En pågripelse er et tvangsmiddel, og når det benyttes overfor mistenkte vil vedkommende få stilling som siktet, jfr strpl. § 82 (1).

3.2 Privat pågripelse

Selv om påtalemyndigheten etter strpl. § 175 ikke har besluttet å pågripe noen, kan pågripelser likevel benyttes, men innenfor veldig snevre rammer. Polititjenestemann som ikke hører til påtalemyndigheten kan også foreta pågripelser dersom ”...det er fare ved opphold...”, jfr strpl. § 176 (1). I Uttrykket ”fare ved opphold” menes at det haster med å foreta pågripelsen f.eks fordi den mistenkte er i ferd med å stikke av og

---

⁴⁰ Jo Hov, rettergang II, 1999, s.47

⁴¹ Lov av 22. mai 1981 nr.25

⁴² Jo Hov, rettergang II, 1999,s.48

polititjenestemannen ikke har tid til å innhente tillatelse fra påtalemyndigheten. Slik vil det som regel være når politimannen oppdager mistenkte på fersk gjerning eller ferske spor.⁴³

Viktigst for oppgavens del, er at strpl. § 176 (1) 2 pkt. åpner en mulighet for at ”...*enhver annen...*” kan foreta pågripelser uten beslutning fra påtalemyndigheten dersom ”...*mistenkte treffes eller forfølges på fersk gjerning eller ferske spor...*” og det er fare ved opphold. Private borgere er m.a.o. gitt en snever mulighet til å pågripe lovbrøttere. Begrunnelsen for dette er bl.a. fordi en privat pågripelse strider mot de prinsipper en demokratisk rettsstat er tuftet på. En sivilisert rettsstat vil bevare private borgers rettssikkerhet ved at de har kun en tvangsmakt å forholde seg til, og borgerne skal vite hvilken myndighet tvangsmakten har og hvordan myndigheten utøves (legalitetsprinsippet). Rettsstaten vil unngå at borgerne bedriver egenjustis og selvtekt og begrenser derfor den lovlige rammen for privat rettshåndhevelse (herunder privat pågripelse). Et annet moment som taler for at borgerne bør ha en snever adgang til å pågripe noen, er at de ikke har den samme kompetanse og vurderingsevne som det trenede politifolk har. Polititjenestemennene, med sin utdanning og praksis fra det daglige arbeide, opparbeider seg en særlig kompetanse. Har man mindre utdanning og trening i å pågripe lovbrøttere, foreligger det en større risiko for at pågripelsen kan resultere i skade. Lagmannsrettsdommen LB-2002-636 nevner vekterens snevre utdanning som et moment i sin drøftelse. Dette momentet tilsier at vekterne ”... utviser atskillig større tilbakeholdenhet med voldelig inngripen enn det er antatt at polititjenestemenn bør gjøre. Det antas at dette momentet i en del situasjoner også må tillegges vekt ved vurderingen av når det kan sies å være berettiget at vektere griper inn med vold, idet det da gjennomgående må antas å være større sjanse for at en anholdelse vil medføre mer farlig voldsutøvelse enn det er når mer trenede polititjenestemenn griper inn.”

”Enhver annen”, jfr strpl. § 176, menes den alminnelige borger. Vekteren anses som en alminnelig borger og kan her foreta pågripelser dersom de øvrige materielle vilkår er

---

⁴³ Auglend m.fl.(2004),s.622

oppfylt. Hvorvidt mistenkte skal gis status som siktet når private foretar pågripelser har vi ikke eksempler på fra praksis. Juridisk teori mener at mistenkte ikke får status som siktet, først når påtalemyndigheten opprettholder pågripelsen etter strpl. § 179.⁴⁴

3.3 ”Fersk gjerning og ferske spor”

Det formelle vilkåret for at private borgere, herunder vekterne, kan pågripe noen er at det er fare ved opphold og at det foreligger den faktiske omstendighet at mistenkte er påtruffet på fersk gjerning eller ferske spor. Med begrepet ”fersk gjerning” menes at mistenkte bl.a. oppdages mens denne er i ferd med å utføre lovbruddet, eller mistenkte oppdages umiddelbart etter lovbruddet og det er klart at denne er gjerningsmannen.⁴⁵ En praktisk situasjon for vekteren kan f.eks være at en butikkmedarbeider observerer en person i det denne stikker noen av forretningens varer ned i innerlommen på frakken sin, og vekteren som tilfeldigvis er i nærheten blir gjort oppmerksom på hendelsen og aksjonerer etter at gjerningsmannen har passert siste betalingspunkt i forretningen uten å betale for seg. Her blir gjerningsmannen stoppet på forretningens eiendom med de stjalne varer i hende. Uttrykket ”fersk gjerning” innebærer at det er liten avstand i tid, fra det tidspunkt forøvelsen finner sted og til pågripelse skjer, og samtidig liten avstand fra gjerningsstedet.⁴⁶ Mulighetene for at vekteren pågriper feil person i ”fersk gjernings” øyeblikkene er praktisk talt utenkelig. I alle fall dersom det er vekteren selv som bevitner hele forøvelsens gang.

---

⁴⁴ Norsk lovkommentar(2005),nr 2, s.1457,pkt.1004. og Bjerke/Keiserud(2001),s.653

⁴⁵ Vaktvirksomhetslovutvalget(1997) s. 39, Rolf B. Wegner(2008)s. 9

⁴⁶ Auglend m.fl.(2004),s.896-897

Begrepet ”ferske spor” innebærer at forfølgningen finner sted i direkte tilknytning til lovbruddet eller at det for øvrig er klart hvilken retning gjerningsmannen har forsvunnet.⁴⁷ I slike situasjoner vil det åpne for en større avstand i tid og avstand fra handlingstidspunkt eller åsted.⁴⁸ Vi kan tenke oss den samme situasjonen som ovenfor, der personen stikker varer ned i innerlommen, men istede for å bli stoppet ved siste betalingspunkt, løper han sin vei. Vekteren kan dermed oppta jakten på gjerningsmannen. Gjerningsmannen kan være godt synlig for vekteren i det han løper av gårde, eller vekteren kan straks oppta jakten i den retning han tror gjerningsmannen løp og håpe at gjerningsmannen påtreffes. Å sette nøyaktig hvor grensene går for tidsaspektet og den avstand fra åstedet man skal tolerere, er vanskelig. Dess lengre avstand i tid og fra åsted man beveger seg, dess lengre bort fra ordlyden ”...ferske spor...” beveger man seg også. Skulle mistenkte være i syne for vekteren, må man kunne godta at forfølgelsen trekker i langdrag på åpen gate, flere kvartaler utenfor vekterens arbeidssted (oppdragsgivers grunn) før vekteren er i stand til å pågripe mistenkte. Skulle mistenkte f.eks være i stand til å komme seg inn i en privat bolig må vekteren avbryte forfølgelsen.

Et annet tilfelle kan være at mistenkte, straks etter den straffbare handlingen, er i stand til å forsvinne ut av vekterens synsfelt under forfølgelsen. Her er det vanskelig å tenke seg at vekteren skulle forsøke å bruke lang tid på å finne igjen mistenkte en eller annen plass. Mistenkte har sluppet unna og vekteren har mistet muligheten til å foreta en privat pågripelse. Skulle mistenkte dukke opp en time eller to senere på vaktobjektet, har ikke

---

⁴⁷ vaktvirksomhetslovutvalget(1997),s.39 og Rolf B. Wegner s.9

⁴⁸ Auglend m.fl.(2004),s.896-897

vekteren lengre noen hjemmel til å foreta en privat pågrepelse. ”Ferske spor”-vilkåret kan ikke opprettholdes når det har gått så lang tid. Av hensyn til borgernes rettssikkerhet må ordlyden tolkes strengt. Dersom vekteren varsler en polititjenestemann, og gjør denne oppmerksom på situasjonen, kan polititjenestemannen pågripe mistenkte, da det er fare ved opphold, jfr strpl. § 176 (1) 1 pkt. Men skulle vekteren selv gå hen og pågripe vedkommende, vil vekteren foreta en ulovlig pågrepelse da dette inngrepet ikke lengre har hjemmel i strpl. § 176 (1) 2 pkt. Pågripelsen vil således utgjøre et rettsstridig angrep mot mistenkte og mistenkte kan her tillate seg nødvergehandlinger, jfr strl. § 48, for å motsette seg pågripelsen. Dette er annerledes for en polititjenestemanns inngripen når tjenestehandlingen savner rettslig grunnlag. Dersom polititjenestemannens pågrepelse beror på en feiltagelse av faktisk eller rettslig art, har rettspraksis tolerert at private kan foreta nødvergehandlinger overfor dennes maktbruk dersom pågripelsen fremtrer som et klart overgrep.⁴⁹ En lignende margin kan selvfølgelig ikke tilkjennes vekterne eller andre private når de foretar en ulovlig privat pågrepelse. Her må man kunne forsvare seg straks pågripelsen mangler den nødvendige hjemmel.

3.4 Materielle vilkår

I strpl. § 171 er det oppstilt materielle hoved- og tilleggsvilkår. Av første ledd fremkommer det at den som pågripes må ”...med skjellig grunn...” mistenkes (mistankekrav av en viss størrelse) for å ha begått en eller flere handlinger som kan medføre ”...høyere straff enn fengsel i 6 måneder...” (det straffbare handlingskrav). Begge disse hovedvilkår må være oppfylte.

---

⁴⁹ RT. 1979 s. 760 og Auglend m.fl.(2004)s.929

Selv om hovedvilkårene skulle være oppfylte, må også et av tilleggsvilkårene i strpl. § 171 (1) tall 1-4 være oppfylt. Når det er tale om de straffbare handlinger vekterne i praksis oftest kommer over, som naskeri og tyveri, vil det som regel være fare for at mistenkte skal unndra seg strafforfølgning og fare for bevisforspillelse dersom tyven eller naskeren uten videre får gå.⁵⁰

3.4.1 Skjellig grunn til mistanke

”Skjellig grunn” til mistanke innebærer at det er en objektiv sannsynlighet for at mistenkte har begått den straffbare handlingen. Mistanken må m.a.o. ikke bygge på utenforliggende hensyn.⁵¹ Rettspraksis⁵² sier at mistankekravet er oppfylt dersom det er mer sannsynlig at mistenkte har begått de straffbare handlingen enn at han ikke har gjort det. Det kreves sannsynlighetsovervekt. Mistankekravet i forhold til privates pågripelsesadgang er i praksis mye strengere. Andorsen skriver at i det tilfelle private personer ”...er gitt pågripelseskompetanse, er naturlig nok mistankekravet meget strengt, jfr. strpl. § 176 første ledd...det vil si at « mistenkte » må være påtruffet så å si in flagranti.”⁵³

Slik jeg beskrev i pkt. 3.3, kan en privat pågrepelse kun foretas på fersk gjerning eller ferske spor. Vitnet må se, eller vite på bakgrunn av andre sikre momenter, at mistenkte begår en straffbar handling. Det er fremholdt at det, i forhold til naskeri, ikke er skjellig grunn til mistanke dersom en elektronisk alarm slår ut, da slike alarmer ofte kan slå ut ved en feil.⁵⁴

Vekteren kan også være vitne til, hva denne tror er, en straffbar handling, men de faktiske omstendigheter er uklare. For eksempel observerer kjøpesentervekteren to personer stående diskre plassert i lokalet. Den ene ser seg over skulderen samtidig som han leverer

---

⁵⁰ ot.prp.nr.66 (2001-2002)s.122

⁵¹ Jo Hov rettergang II,s.49

⁵² Rt. 1993 s. 1302

⁵³ Andorsen(1994),pkt.3.4

⁵⁴ Rundskriv G-2002-15

fra seg en pose og mottar i retur noen pengesedler. Etter strl. § 162 kan den som ulovlig erverver eller overdrar stoff som er ansett som narkotika, straffes for narkotikaforbrytelse, med en straff på 2 års fengsel. Etter 2 ledd kan grov narkotikaforbrytelse straffes med 10 års fengsel. En forventer ikke at vekteren vet om straffenivået, men vekteren som tenker at han nettopp har bevitnet et narkotikasalg, vet som regel at narkotikaomsetning er en alvorlig forbrytelse. Men var det virkelig et narkotikasalg eller var det en helt og fullt ut lovlig vare som ble overdratt fra den ene til den andre. Skulle vekteren gå hen og pågripe noen i en slik situasjon, og det viser seg at det var en fullt ut lovlig vare som ble overdratt, og det objektivt sett ikke var skjellig grunn til mistanke om en straffbar handling, kan det tenkes at vekteren har brutt bl.a. strl. §§ 223 (ulovlig frihetsberøvelse) og 226 som straffer den som "...gjør sig skyldig i en Frihetsberøvelse, som han uden skjellig Grund anser for lovlig, eller i Tilfælde, hvor Paagribelse lovlig kan finde Sted..." og strl. § 228 (legemsfornærmelse) flg. Indikasjoner kan likevel være med på å øke sannsynligheten for at det faktisk var et narkotikasalg vekteren var vitne til. Kanskje var den ene personen en av byens narkomane som vekteren kjenner igjen fra bybildet. Denne personen kjøpte varen, en brun liten innpakning, hvor det ble betalt med 1000 lapper. Her vil vekteren ha gode indikasjoner på at det faktisk dreier seg om et narkotikasalg. Imidlertid vil det være betenkelig å tillate en privat pågripelse dersom det er usikkert hvorvidt selve handlingen er straffbar. Gir vi private en vid skjønnsmargin i denne sammenheng, vil dette utvide adgangen for privat pågripelse, og det er ikke ønskelig. Sannsynligheten må i så fall være nær opp mot 100 % for at handlingen er straffbar før man kan tillate at private går til pågripelse. Den straffbare handlingen skal være på det rene. En annen sak er at det vil være betenkelig at vekterstanden ser det som sin arbeidsoppgave å pågripe narkotikaforbrytere. De kriminelle elementene er til dels råere og mer kyniske i narkomiljøet enn hva de er i den hverdagskriminaliteten vekterne vanligvis håndterer. Vekterne mangler den fornødne opplæring og trening som skal til for slike pågripelser. Dette er en alvorlig forbrytelse, som det hører til politiet å reagere på. Den profesjonelle vekter vil heller stå i bakgrunnen, tilkalle politiet, og observere og rapportere.

Det kan også foreligge rettslige tvil. Hva gjelder varetektsfengsling kan man ikke varetektsfengsle med en begrunnelse om at det faktiske forholdet mest sannsynlig er straffbart⁵⁵. Tilsvarende må gjelde for pågripelser også. Typeeksempler på dette ser jeg imidlertid ikke for meg.

3.4.2 Den straffbare handling

Den som pågripes må mistenkes for å ha begått en eller flere straffbare handlinger som kan medføre "... høyere straff enn fengsel i 6 måneder...". Når vekteren foretar en privat pågripelse, må han være klar over at strafferammen på vedkommende lovbrudd faktisk tilfredsstiller kravet i strpl. § 171, hvis ikke kan han risikere at grunnlaget for pågripelsen brister. I forhold til naskerier, kan vekteren havne i en liten felle. Dersom vekteren er litt for snar i pågripelsen overfor en nasker, kan det hende at naskeriet ikke ansees som et fullbyrdet naskeri, men som kun et forsøk på naskeri. Etter strl. § 49 (2) er ikke forsøk på forseelser straffbare. Vekteren må ha viten om når naskeriet er fullbyrdet før han pågriper. I praksis har man lagt til grunn at siste betalingspunkt i butikken må være passert før man anser at naskeriet er fullbyrdet. Denne problematikken gjør seg ikke gjeldende ved tyverier, da strl. § 49(1) sier at forsøk på forbrytelser straffbare. Grensen mellom tyveri og nasking har man antatt ligger rundt 2000 kr (tall fra år 2001).⁵⁶

Kravet om at det er en straffbar handling som må være begått, innebærer at alle straffbarhetsbetingelser må være oppfylt. F.eks kan ikke utilregnelige personer pågripes fordi disse mangler "strafferettslig skyldene".⁵⁷ Dette er også tilfelle for barn. Av retts tekniske hensyn har loven satt grensen for den kriminelle lavalder på 15 år, jfr strl. § 46.⁵⁸ Vekteren kan dermed ikke pågripe personer under 15 år. Juridisk teori fremholder at pågripelse ikke kan skje, selv om personen ikke vil oppgi personalia, eller oppgir feil

---

⁵⁵ Jo Hov rettergang II,s.50

⁵⁶ Ot.prp.nr.66 (2001-2002)s.126

⁵⁷ Andenæs(2005)s.288

⁵⁸ Andenæs(2005)s.295

personalia.⁵⁹ I praksis vil flere naskerier bli begått av ungdommer, mange under 15 år. I 2001 var omtrent 5 % av alle gjerningspersoner politiet fikk tak i ("siktete") under 15 år. For det meste gjaldt det naskerier og hærverk.⁶⁰ For mange kan nasking være starten på en kriminell karriere. Det ville hatt en individualpreventiv effekt dersom vektere kunne pågripe ungdommer under 15 år for naskeri. I forhold til personer under 15 år, er man også interessert i å kjenne til personalia på vedkommende lovbryster av hensyn til å kunne reagere overfor unge lovbrystere (individualprevensjon) og at fornærmede, f.eks den som har fått sine eiendeler ødelagt pga av hærverk, kan få en form for kompensasjon i avtale med lovbryster og dennes verge. Det er rettsordenens ønske at også barn under den kriminelle lavalder er erstatningsansvarlig for den skade som de volder, jfr. skadeerstatningsloven §§ 1-1(barns ansvar) og 1-2(foreldres ansvar). Skyldnormen i § 1-1 må variere etter alder og utvikling, og selv barn under 10 år kan gjøres erstatningsansvarlig ved hærverk og annen forsettelig påført skade.⁶¹ Imidlertid vil slike skadeerstatningsbestemmelser kun bli virkningsfulle overfor uaktsomme barns skadeforvoldelser der de stopper opp og vil gjøre opp for seg, og ikke overfor de mer straffverdige tilfeller hvor barn under den kriminelle lavalder utfører forsettelige kriminelle handlinger og ikke vil gjøre opp for seg. Disse vil unndra seg ansvar, og man kan ikke pågripe dem som et ledd i å få kjennskap til identiteten.

Dersom vekteren er i stand til å etablere samtykke fra 14 åringen som et ledd i å få kjennskap til dennes identitet, kan ikke fremgangsmåten, etter min mening, anses som en ulovlig privat pågripelse. Vekteren vil som regel med sin voksne person og sin uniform fremstå som en autoritet overfor så unge mennesker. Og noe fysisk maktbruk i forbindelse med forsøket i å få kjennskap til identiteten vil aldri kunne tolereres, og i praksis sjeldent forekomme. Passivt maktbruk(se i pkt. 4.1) er ikke så inngripende. At vekteren stiller seg "i veien" for vedkommende, slik at fluktmulighetene begrenses må tolereres, dog slik at vekteren flytter seg dersom den mindreårige fysisk vil forbi vekteren. Nødvergeretten kan

---

⁵⁹ Rolf B. Wegner(2008),s.9

⁶⁰ Andenæs(2005)s.296-297

⁶¹ Rt. 2003 s. 433

berettigede bruk av makt overfor personer under 15 år i det øyemed å få tilbake tyvgodset, maktbruk utover dette formålet er ulovlig. Dersom forholdet f.eks bedømmes som tyveri, jfr strl §§ 257 og 258, er dette en alvorligere forbrytelse som bør tilsi at politi kontaktes. Etter strpl. § 71b, kan påtalemyndigheten beslutte å overføre saken til barneverntjenesten.

3.4.3 Unntak – strpl. §§ 172 og 173

Dersom vilkårene for såkalt rettshåndhevelsesarrest (Strpl. § 172)⁶² foreligger trenger ikke tilleggsvilkårene i strpl. §171, 1 ledd, pkt. 1-4 å være oppfylt. Strpl. § 172 gir anvisninger på slik pågrepelse. I vurderingen av hvorvidt man skal pågripe den som oppfyller mistankekravet for grove forbrytelser, sier § 172 at det må særlig legges vekt på om det er *”... egnet til å støte allmennhetens rettsfølelse eller skape utrygghet dersom den mistenkte er på frifot.”* Det må imidlertid foreligge et kvalifisert mistankekrav.⁶³

Rettshåndhevelsesarrest foretatt av vektere er lite tenkelig i praksis. Likevel kan vi tenke oss at vekteren kan være vitne til et særdeles brutalt overfall som gjør betydelig skade eller har døden tilfølge, jfr strl. § 228 (2) 2 straffalternativ. Her må vekteren kunne pågripe gjerningsmannen, selv om gjerningsmannen står lamslått tilbake og man antar at det ikke er fare for unndragelse av strafforfølgning.

Strpl. § 173 gjør unntak fra kravet om at mistenkte må ha begått en straffbar handling som kan medføre høyere straff enn fengsel i 6 mnd. Etter denne bestemmelsen kan vekteren pågripe den som treffes på fersk gjerning og ikke avstår fra den straffbare virksomhet uten hensyn til størrelsen av straffen. Tidligere var § 173 handelsnæringens eneste mulighet til å pågripe naskere, da nasking, før lovendringen av 28. juni 2002 nr 55, ikke tilfredsstilte kravet om mer enn 6 mnd. fengsel. Straffbare handlinger vektere i praksis står overfor i sin hverdag som har strafferamme som er 6 mnd eller under 6 mnd, er skadeverk av liten omfang, jfr strl. § 390, og legemsfornærmelser, jfr. strl. § 228 (1). Etter strl. § 350 (1) litra d og (2) kan den som ved slagsmål, støy eller annen utilbørlig atferd forstyrrer omgivelsene

---

⁶² Hov, rettergang II(1999),s.57

⁶³ Rt. 1998 s. 1244

på et sted hvor han uberettiget forblir tross pålegg om å fjerne seg, eller den som i selvforskyldt rus forulemper eller volder fare for andre, straffes med bøter eller fengsel inntil to måneder. Dersom disse urostifterne ikke retter seg etter vekterens anmodninger om å fjerne seg fra vaktobjektet, må vekteren kunne gå til pågrepelse av vedkommende personer. Her har det betydning hvilken tilnærming vekteren imøtegår personene med. Sett hen til den snevre adgang for bruk av makt vekteren er gitt, må vi muligens kreve at flere advarsler blir gitt før vekteren går hen og pågriper. Den profesjonelle vekter må kunne opptre høflig og bestemt overfor urostifterne og som første advarsel gjøre dem oppmerksom på at de forulemper omgivelsene og at det er ønskelig at de endrer adferden sin. Dersom det er ingen bedring i oppførselen, må vekteren, som advarsel nr 2, gjøre personene oppmerksom på at dersom adferden deres ikke endres må de forlate vaktobjektet. Dersom det fremdeles ikke er noen endring, kan vekteren tilkalle politiet som en siste utvei, og har ikke politiet mulighet til å komme, må vekteren kunne fysisk geleide personen/ene ut, eller pågripe dem dersom motstand ytes.

3.5 Ransaking av person og beslag

Ransaking er et tvangsmiddel som kan foretas av påtalemyndigheten og politi i etterforskningsøyemed.⁶⁴ Den kan foretas enten innendørs-(strpl.§ 192), utendørs-(strpl.§ 202) eller personlig(strpl.§ 195). Beslutning om ransaking må som hovedregel ligge hos retten med mindre mistenkte skriftlig samtykker, jfr strpl.§ 197, 1 ledd. Er det fare ved opphold kan påtalemyndigheten beslutte ransaking, jfr 2 ledd. Polititjenestemann kan foreta ransaking dersom de snevre vilkår i strpl.§ 198 er oppfylte.

Når vekteren foretar en privat pågrepelse er spørsmålet hvorvidt vekteren kan ransake mistenktes person? Dette må avkreftes da straffeprosessloven ikke gir private adgang til å ransake andre mennesker. Imidlertid sier strpl. § 178 at ting som "...den pågrepne kan bruke til vold eller til å unnvike, skal tas fra ham. I dette øyemed kan han ransakes." Som omtalt i bestemmelsen, er det ting som kan brukes til vold (slagvåpen, stikkvåpen etc...)

---

⁶⁴ Jo Hov rettergang II

som kan legitimere en ”ransakelse”. Med det for øyet at private ikke kan foreta personransakelse, må ransakingen etter strpl. § 178 skje overfor ting den pågrepne har for hånden. En vekter som pågriper en tyv, hvor tyven henter opp fra lomma en sprettkniv, må vekteren, med hjemmel i strpl. § 178, kunne ta kniven i fra ham for å beskytte seg selv.

Som et ledd i en strafforfølgning, kan påtalemyndigheten beslutte, jfr. strpl. § 205, å gjøre beslag av ting som antas å ha betydning som bevis som besitteren ikke frivillig vil utlevere. De nærmere regler for straffeprosessuelle beslag er nedfelt i strpl. Kap. 16.

I forbindelse med en privat pågripelse, blir spørsmålet hvorvidt private, herunder vekteren, kan foreta beslag av ting som den pågrepne besitter? På bakgrunn av det jeg nevnte ovenfor angående forbudet mot at private foretar personransaking, må beslag av ting som kan nyttes som bevis kun skje dersom det som skal beslaglegges er direkte tilgjengelig.⁶⁵ Direkte tilgjengelig vil det f.eks være dersom mistenkte har tyvgodset i hånden eller at tyvgodset synlig stikker ut av jakkelomma.

3.6 Forholdsmessighetsprinsippet

Strpl. § 170a er bestemmelsen om forholdsmessighetsprinsippet og ble tilføyd ved lov 3 des 1999 nr. 82.

Tidligere gjaldt et ulovfestet forholdsmessighetsprinsipp for alle tvangsmidler, men man ville at et slikt prinsipp skulle sies uttrykkelig i strpl. § 170a.⁶⁶ Bestemmelsen sier at et tvangsmiddel bare kan brukes når det er tilstrekkelig grunn til det og at det etter sakens art og forholdene ellers ikke vil være et uforholdsmessig inngrep.

Forholdsmessighetsprinsippet har ikke bare betydning for spørsmålet om et tvangsmiddel kan brukes, men også for spørsmålet om hvor lenge et tvangsmiddel skal brukes.⁶⁷

---

⁶⁵ Bjerke/Keiserud(2001),s.719

⁶⁶ Ot.prp.nr.64 (1998-1999)s.146

⁶⁷ Ot.prp.nr.64 (1998-1999)s. 146

Forholdsmessighetsvurderingen må ta i betraktning en rekke faktorer. Først og fremst vil jeg nevne mistenktes alder. Dersom mistenkte er under 18 år, jfr strpl. § 174, bør man ikke gå til pågrepelse, med mindre det er særlig påkrevd. Øvrige faktorer som kan gjøre en pågrepelse uforholdsmessig er lovbryters særlige høy alder, arbeids- og familieforhold, sykdom, den utviste skyld ved forgåelsen, i sammenheng med det straffbare forholds art, omfang og alvorlighet.⁶⁸ Flere av disse ulike momenter kan peke i samme retning slik at pågrepsen er utvilsom, eller ulike momenter kan peke i ulike retninger og dermed gjøre inngrepet tvilsomt.

Sakens, eller lovbruddets alvorlighet, avgjør om vekteren i større eller mindre grad kan anvende tvangsmiddelet, eller øke maktbruken ved å anvende eller opprettholde pågrepsen. Dess mer alvorlig lovbruddet er, dess mindre betenkelig er det at vekteren benytter seg av adgangen til privat pågrepelse. De faktorer som en må forvente at vekteren tar i betraktning i vurderingen av hvorvidt en privat pågrepelse skal foretas, er de faktorer som ligger åpenlyst for ham. Disse faktorer er: lovbruddets alvorlighet, gjerningsmannens alder og helse og den utviste skyld.

I utgangspunktet vil det fort være et uforholdsmessig inngrep å pågripe noen for et naskeri da det er tale om beskjedne verdier, og iallfall om mistenkte er under 18 år, jfr. strpl. § 174. Det kan virke som at lovgiver, tidligere, var av tilsvarende oppfatning da strafferammen for naskeri ikke tilfredsstilte kravet i strpl. § 171. På bakgrunn av endringen, kan det forstås som at rettsanvendere nå må vurdere annerledes. Lovgiver har ”senket” kravet litt, slik at pågrepelse kan benyttes selv om naskeriet er av beskjeden verdi, og selv om lovbrøyteren er under 18 år. Endringen ble foretatt med viten om at relativt unge mennesker er overrepresentert blant de som begår naskeri. Departementet skriver i denne forbindelse: ”Dessuten er det ofte unge mennesker som gjør seg skyldig i nasking, og virksomheten utvikler seg undertiden til mer alvorlige lovbrudd. Det kan derfor være hensiktsmessig å reagere overfor denne type lovovertridere på et tidlig stadium for å forebygge ytterligere

---

⁶⁸ Andorsen(1984)LOR s. 81

og grovere kriminalitet.”⁶⁹ Hensynet til individual- og allmennprevensjonen tilsier at man pågriper også de yngre lovovertrederne, for å unngå at slike lovbrudd blir starten på en kriminell karriere. Selve pågripelsesfremferden må imidlertid ta hensyn til mistenktes unge alder.

Dersom mistenktes identitet er ukjent, må en vokter kunne forsøke å pågripe, ved hjelp av passivt maktbruk⁷⁰, en person som er under 18 år som f.eks nasker smågodt, sminke eller ørepynt til en mindre verdi. Yter mistenkte fysisk motstand av en viss størrelsesorden og motsetter seg en pågripelse, må imidlertid vekteren la ham gå, fordi maktbruken må stå i forhold til lovbruddets alvorlighet.⁷¹ Dersom mistenktes identitet er kjent fra før, er det ikke tilstrekkelig grunn til å benytte pågripelse, jfr strpl. § 170a (1), 1 pkt., fordi man da har den personalia som trengs til å fylle ut anmeldelse.

---

⁶⁹ ot.prp.nr.66 (2001-2002)s.124

⁷⁰ Se nedenfor i pkt. 4 om maktbruk.

⁷¹ ot.prp.nr.66 (2001-2002)s.124

4 VEKTERENS MAKTANVENDELSE I PÅGRIPELSESSITUASJONEN

4.1 Maktanvendelsen

For politiets del, har Auglend m.fl.(politirett) definert makt som enhver påtvunget fysisk kraftanvendelse mot person eller eiendom. Ikke bare den fysiske kraftanvendelse, men maktbegrepet må også omfatte trusler om at makt kan bli benyttet, eller at dette er underforstått og kommet til uttrykk gjennom uniformert tilstedeværelse generelt.⁷² Den fysiske makt er f.eks skubbing, politigrep⁷³, slag, eller indirekte ved hjelp av ulike redskaper som batong/kølle⁷⁴, håndjern⁷⁵, hund⁷⁶ etc...⁷⁷

I forhold til når vektere foretar en lovlig privat pågripelse, ser jeg ingen grunn til å ikke anvende samme definisjon av makt som beskrevet av Auglend m.fl. Oppgaven min tar for seg den maktanvendelse man kan benytte mot person i forbindelse med en privat pågripelse. Men det er ikke alltid at vekterens maktbruk har sitt grunnlag i en privat pågripelse. Maktanvendelse som er benyttet i forbindelse med andre rettslige grunnlag kan, etter en konkret vurdering, nå lengre eller kortere enn hva vekteren kan tillate seg i en pågripelsessituasjon. I en dom (LB-1998-2212 Borgarting) hadde vekterens maktanvendelse først grunnlag i nødverge: Lagmannsretten la til grunn at vekter A hadde presset fornærmede C mot veggen med et strupetak fordi C, i forkant, hadde slått etter A`s

---

⁷² Auglend m.fl.(2004),s.433

⁷³ Dom: LB-1998-2212: I denne dommen benyttet vekter A og B Politigrep på C. Bl.a. Står det: "... Det endte med at vekterne ville ta C med opp på vaktkontoret i annen etasje, noe C motsatte seg. B og A tok da tak i Cs overarmer, ved et såkalt politigrep, henholdsvis på venstre og høyre side...".

⁷⁴ Forskrift om vaktvirksomhet § 9

⁷⁵ Forskrift om vaktvirksomhet § 9

⁷⁶ Forskrift om vaktvirksomhet § 8

⁷⁷ Auglend m.fl.(2004),s.404

hode, hvorved slaget skrenset A`s tinning. Om A`s strupetak bemerket retten at denne voldsutøvelsen ikke gikk ”...lenger enn hva som var nødvendig for å hindre nye rettsstridige angrep fra fornærmedes side. Handlingen er således straffri og rettmessig allerede etter straffeloven § 48 første og annet ledd.” Jeg kan vanskelig se at et strupetak ville vært ansett som rettmessig maktbruk som et ledd i en privat pågrepelse selv om strl. § 48 (3) gir reglene om nødverge tilsvarende anvendelse i slike tilfeller. Den følgende fremstilling vil vise et slikt syn.

Selv om enkelte dommer gjelder maktbruk med utgangspunkt i et annet rettslig grunnlag enn etter strpl. § 176 (1) 2 pkt., kan enkelte av rettens uttalelser være av mer generell art og derfor gis anvendelse på vektere som benytter makt i pågripelsessituasjoner.

Dersom alle vilkår for privat pågrepelse foreligger, har vekteren retten på sin side til å pågripe lovbrakeren. Dette er et inngrep overfor mistenkte som vekteren kan utføre ved underforstått bruk av fysisk makt, trussel om bruk av fysisk makt eller faktisk bruk av fysisk makt innenfor lovens regler (se fotnote 72). Faktisk bruk av makt trenger heller ikke å være fysisk. Rolf B. Wegner f.eks, anser ikke at vekterne benytter ”fysisk makt” når denne fysisk sperrer inngangspartiet til et forretningssted, skjenkested etc... for å hindre at uønskede personer kommer inn. Han påpeker at enkelte vil kalle dette for ”passivt maktbruk”.⁷⁸ Det samme må sies dersom vekteren tar med mistenkte inn på vaktrommet til utfylling av anmeldelsesskjema, og vekteren sperrer utgangsdøra, uten å legge hånd på mistenkte, slik at mistenkte ikke slipper ut. Dette var tilfelle i en dom fra Oslo tingrett fra 2006⁷⁹ hvor vekterne sperret inngangen slik at A ikke kunne gå ut av kontoret. Retten definerte ikke hvilken type makt som ble anvendt, men den slo iallfall fast at vekterne var i sin fulle rett til å holde ham tilbake.

---

⁷⁸ Rolf B. Wegner(2008) nederst på s.24

⁷⁹ TOSLO 2006-132957

Hva gjelder vekterens maktanvendelse under pågripelsessituasjonen, vil jeg stille følgende rettslige spørsmål: Har vekterne en større adgang til å anvende makt under en privat pågrep enn andre private borgere som ikke er vektere?

En pågrep vil alltid innebære en tilbakeholdelse av mistenktes person utover en viss tid. Tilbakeholdelsen starter på det tidspunkt vektoren påbegynner pågripelsen og varer frem til vektoren avslutter pågripelsen. Min andre rettslige problemstilling blir: I hvilken grad vil tidsbegrensninger og stedsbegrensninger virke inn på vekterens adgang til å tilbakeholde mistenktes person?

4.2 Har vekterne en større adgang til å anvende makt under en privat pågrep enn andre private borgere som ikke er vektere?

Selv om reglene ikke skiller mellom vektere og enhver annen privat borger, kan det spørres hvorvidt det i en konkret vurdering vil spille en rolle at det faktisk er en vokter og ikke en annen privat borger som foretar pågripelsen. Ved drøftelsen av en slik problemstilling, må man, etter mitt syn, også komme inn på politiets maktbruk og de særlige hensyn som spiller inn i denne sammenheng. Politiets maktbruk behandles i pkt 4.2.3. De hensyn som tas i betraktning ved politiets inngripen, står mye i kontrast til de hensyn som må tas i betraktning når private borgere benytter makt under en pågripelsessituasjon. Politihensynene vil være til hjelp når jeg nærmere drøfter skillet mellom vekterne og øvrige private borgers maktanvendelse mot person.

4.2.1 Rettslig grunnlag for fysisk maktanvendelse

Den som blir utsatt for et rettstridig angrep kan i nødverge forsvare seg mot angriperen etter reglene om nødverge i straffelovens (strl.) § 48 (1) og (2). I strl. § 48 (3) heter det at de bestemmelser som regulerer adgangen til forsvar mot rettstridige angrep "... kommer ogsaa til Anvendelse med Hensyn til Handlinger, der foretages i Hensigt at iverksætte en lovlig Paagribelse...". Bestemmelsen har sin største betydning for offentlige tjenestemenn, men også private kan foreta pågrep og anvende makt med hjemmel i § 48 (3),

bestemmelsen er generell.⁸⁰ Vekterens maktbruk i forbindelse med en lovlig pågripelse, må derfor reguleres av strl.§ 48(3).

Det er normalt fire vilkår som må være oppfylt for at en lovlig kan anvende nødverge. Det må foreligge et rettstridig angrep(1), nødvergehandlingen må være avvergende(2), den må ikke gå lengre enn nødvendig(3) og den må ikke være ubetinget utilbørlig(4).⁸¹

Maktanvendelse som et ledd i en lovlig pågripelse er det imidlertid kun vilkår nr (3) og (4) som trenger å være oppfylt.⁸² Nødverge handlingen/maktbruken må for det første være nødvendig – ”... saafremt Handlingen ikke overskrider, hvad der fremstillede sig som fornødent hertil...” (nødvendighetsvilkåret gjelder både i intensitet og i tid)⁸³. Hvorvidt handlingen er nødvendig, skal man ta i betraktning angrepets farlighet, angriperens skyld og det angrepne rettsgodets verdi. Selv om handlingen var nødvendig, må den heller ikke fremstå som ”... ubetinget utilbørligt at tilføie et saa stort Onde som ved Handlingen tilsigtet.” Ubetinget utilbørlig menes at handlingen ikke må være klart etisk forkastelig. Det er en etisk dom man må gjøre overfor handlingen.⁸⁴ Grunnen til at handlingen først blir ulovlig når den er ubetinget utilbørlig og ikke ”bare” den utilbørlige handlingen, er fordi man har tatt hensyn til at ulike mennesker har forskjellig syn på hvor langt man forsvarlig kan gå i hevdelsen av sin rett. Den som virkelig står steilt på sin rett, og trår litt hardere i, skal slippe å gå fra å være offer til å bli forbryter. Og skulle handlingen være ubetinget utilbørlig er man straffri dersom vilkårene i strl. § 48, 4 ledd er oppfylt. Prinsippet om å anvende mindre inngripende handlingsalternativer enn mer inngripende gjelder også i nødvergesituasjoner som i pågripelsessituasjoner. Har man knapt med tid til overveielser kan det dog lempes på dette kravet, jfr rt. 1992 s. 124.

---

⁸⁰ Andenæs(2005),s.165 og Rt.2007.1172 (30)

⁸¹ ot.prp.nr.90(2003-2004),s.205

⁸² Rt. 2007 s. 1172 (21)

⁸³ Andenæs(2005),s.166.

⁸⁴ Andenæs(2005),s.166

At handlingen ikke skal være ubetinget utilbørlig, gir i utgangspunktet private borgere/vektene en videre margin for maktbruken før det blir aktuelt å straffe ham for maktoverskridelse. Forholdsmessighetsvurderingen virker å være annerledes etter strl. § 48 (3) enn den forholdsmessighetsvurdering strpl. § 170a legger opp til.⁸⁵ For polititjenestemenns vedkommende, har man antatt at forholdsmessighetsvurderingen ved pågripelser gjort med hjemmel i strl. § 48 (3) gir tjenestemannen romsligere rammer for maktbruket enn hva pl. § 6 (4) gir adgang til.⁸⁶ Imidlertid har rettspraksis, ikke endret dette synet, men modifisert det litt. Det er lagt til grunn at forholdsmessighetsvurderingen i strl. § 48 (3), jfr (2), jfr ”ubetinget utilbørlig”, har karakter av å være en rettslig standard der innholdet i bestemmelsen vil avhenge av samfunnsutviklingen over tid, og hva som til enhver tid er det rådende syn på akseptabel politimessig opptreden.⁸⁷ Derfor måtte man også ta i betraktning hva som er nødvendig og tilbørlig maktutøvelse av polititjenestemannen slik politilovens forholdsmessighetsvurdering krever. Rettspraksis legger videre til grunn at det subsidiaritetsprinsipp som kan utledes av pl. § 6 også gjelder for pågripelser gjort av polititjenestemenn i forbindelse med en strafforfølgning, da dette prinsipp kan utledes av strpl. §§ 170a og 178.⁸⁸ Dommens premisser er myntet på polititjenestemenn, da saken gjaldt spørsmål hvorvidt tre polititjenestemenn skulle straffes for maktbruken som ble benyttet under en pågripelse. Uttalelsene må, etter mitt syn, også gis analogisk anvendelse overfor private pågripelser. Ellers ville vi oppleve det resultatet at privates maktbruk ikke var begrenset av noe subsidiaritetsprinsipp, og således ville hatt en romsligere ramme for maktbruken enn det polititjenestemenn har.

---

⁸⁵ Se også Auglend m.fl.(2004),s.431

⁸⁶ Auglend m.fl.(2004),s.430

⁸⁷ Rt. 2007 s. 1172 (34) og Rt. 2008 s. 696 (20)

⁸⁸ Rt.2007 s.1172 (23) og (24)

Det må altså tas i betraktning de retningslinjer og synspunkter som følger hjemmelsgrunnlaget (strpl. §§ 170a, 176 1 ledd, 1 pkt. og 178 1 ledd) hva gjelder maktbruket under en privat pågripelse.⁸⁹

4.2.2 Går maktbruket ved nødverge lengre enn ved pågripelsessituasjonene?

I pkt. 4.2.1 har jeg lagt til grunn at adgangen til maktbruk er mer begrenset under en privat pågripelse, enn hva den er i en nødvergesituasjon, fordi straffeprosesslovens forholdsmessighetsprinsipp og subsidiaritetsprinsipp må tas i betraktning under den konkrete vurderingen. Forholdsmessighetsvurderingen er strengere etter disse regler enn ved nødverge. Den grad av maktbruk som lovlig kan anvendes i nødverge til avverging av et rettsstridig angrep går dermed lengre enn den grad av maktbruk som lovlig kan anvendes til å opprettholde en lovlig pågripelse. Forskjellene mellom disse to grunnlag gjenspeiler seg også til handlingsalternativene. F.eks i en nødvergesituasjon krever ikke rettsordenen at flukt trenger å være et handlingsalternativ for den som blir angrepet.⁹⁰ Man kan alltid benytte makt til å forsvare seg. Under en pågripelse derimot, kan lovbruddet være av en så bagatellmessig art at maktbruk ikke kan benyttes. Ved naskeri, sier departementet at "...[m]aktanvendelsen vil dessuten måtte stå i samsvar med lovbruddets alvorlighet. Dette innebærer at private under ingen omstendigheter vil ha myndighet til å bruke så mye makt at dette vil kunne påføre naskeren fysiske skader. Videre vil de helt bagatellmessige forgåelsene sjelden kunne gi grunnlag for privat maktanvendelse."⁹¹ Reelle hensyn taler

---

⁸⁹ NOU 2002:4 s. 219 foreslo kommisjonen at strl. § 48(3) ble sløffet fra den nye straffeloven. Grensen for privates adgang til anvendelse av makt ved en lovlig pågripelse, burde heller fastlegges gjennom tolkning av bestemmelser som regulerer hjemmelsgrunnlaget mente kommisjonen. Departementet var imidlertid uenig i forslaget, og la til grunn at det kunne oppstå tilfeller hvor "...det er behov for å bruke mer makt for å gjennomføre pågripelsen enn den begrensede maktutøvelsen som er hjemlet i straffeprosessloven § 173, jf § 176..."

⁹⁰ Andenæs(2005), s.167 "flugt er det motsatte av forsvar, og til feighet er man ikke forpliktet." (Andenæs siterer her Augdahl.)

⁹¹ ot.prp.nr.66 (2001-2002), s.124

også for at maktbrukadgangen er snevrere under pågripelsessituasjonene, da en pågripelse ikke har en like verneverdig karakter som det en avvergelse av et pågående rettsstridig angrep mot et rettsbeskyttet gode har.

Den problemstillingen som jeg har valgt, ville ikke vært fruktbar dersom grunnlaget for maktbruket var en nødvergesituasjon. Her må grensene for en lovlig nødvergehandling gå like langt for ethvert menneske, hvorvidt det er en vokter, eller annen privat person eller en politimann som befinner seg i en nødvergesituasjon. Polititjenestemenn har samme rett til selvforsvar som alle andre dersom de trues på livet under tjenesten, og strl. § 48 (2) regulerer handlefriheten overfor angriperen.⁹²

4.2.3 **Politiets maktbruk**

Polititjenestemenn har et risikofylt arbeid. De har rett og plikt til å involvere seg i farlige situasjoner med maktbruk om nødvendig, i medhold av de ordensmessige tvangsmidler eller de straffeprosessuelle tvangsmidler. Ikke bare eksponerer de seg selv for fare, men den maktbruk som anvendes mot person kan også føre til en strafferettslig reaksjon. For å lette politiets arbeid, er det pålagt borgerne en lydighetsplikt overfor politiets pålegg, tegn og signaler, jfr pl. § 5 og § 30 (1). På denne måten kan politiet heller gi befalinger og håpe at vedkommende innretter seg etter dette isteden for å gripe fysisk til verks. Unnlater vedkommende å innrette seg må politiet kunne anvende den makt som er nødvendig og forholdsmessig for å få gjennomført tjenesteoppdraget, jfr pl. § 6 (4).

Faren for maktmisbruk overfor borgerne er søkt bukt med på ulike måter. Politiet opptrer som regel med profesjonalitet og godt skjønn i tjenesten. Denne kompetansen har man opparbeidet gjennom utdannelsen fra politihøyskolen og praksis i den daglige tjeneste. Det er også kodifisert regler for hvilken grad av makt politiet kan anvende i et gitt tilfelle, jfr pl. § 6 og politiinstruksen §§ 3-1 og 3-2 og strl. § 48 (3). Tjenestemannen skal dessuten også opptre med ro og beherskelse i tjenesten, og ikke la seg provosere av fornærmelser, jfr

---

⁹² Auglend m.fl.(2004),s.431

politiinstruksen § 5-2. Ved bedømmelse av hvor grensen for maktoverskridelse går i forbindelse med en lovlig pågripelse, jfr strl. § 48 (3), peker Auglend på to forhold som peker i hver sin retning. På en side, sett hen til at polititjenestemenn har utdanning og erfaring som skal sette dem i stand til å opptre rolig og sindig, anføres det for en restriktiv bedømmelse av tjenestemannens fysiske maktanvendelse. På den annen side må det taes i betraktning at politimannen plikter å involvere seg i risikofylte situasjoner, og derfor gis en bredere margin for feilvurdering.⁹³

Ved bruk av makt, er det dog en fare for at en tjenestemanns handlemåte kan rammes av strl. § 228 flg. Rt. 1995 s. 661 omhandlet et forhold der stedets politimester hadde anvendt makt overfor en krangete person inne på politikammeret. Politimesterens maktbruk ble anslått å ligge i nedre sjikt av strl. § 228. Retten fant det tvilsomt at fjerningen av fornærmede ikke kunne anses som en lovlig tjenestehandling. Han var innbrakt til stasjonen fordi han hadde nektet å etterkomme ordre, og når han stadig avbrøt politimesteren når han snakket til de fremmøtte, måtte han kunne overføres til et annet rom som en oppfølging av den innbringelse som var foretatt(s.663). Retten fremhevet: ”Når det som her dreier seg om en maktbruk som ligger i det nedre område for straffeloven § 228, bør ikke enhver overskridelse av det strengt nødvendige lede til straffansvar.” Dessuten påpekte retten at politiet må kunne anvende den makt som må anses nødvendig for å utøve tjenesteoppdraget og at ”... [v]urderingen må skje der og da og det må levnes politiet en forholdsvis romslig ramme når man skal vurdere handlingen i ettertid.(s.664)”. Rt. 2007 s. 1172(34) og (35) og rt. 2008 s. 695 (21) og (22) støtter denne rettsoppfatningen. Uavhengig av hvorvidt maktbruket har sitt grunnlag i pl. § 6 eller i strl. § 48 (3), skal polititjenestemannen levnes en romslig ramme for skjønn vurdert i ettertid. Etter legalitetsprinsippet er det betenkelig at det tilkjennes polititjenestemenn en romslig ramme for maktbruket vurdert i ettertid, da maktbruket overfor borgerne faktisk blir litt mer utvidet. Det strafferettslige vernet borgerne har etter strl.§§ 228 flg. blir også svekket da vold utført av polititjenestemenn som ligger i nedre sjikt av § 228 lates straffrie. På den

---

⁹³ Auglend m.fl.(2004)s.467

andre siden, er yrket som polititjenestemann spesielt. Man plikter å involvere seg i risikofylte situasjoner, som kan påføre polititjenestemannen skade eller at denne påfører andre skade. At politimenn levnes en romslig ramme for maktbruket vurdert i ettertid, er en sikkerhet for at man ikke utsettes for strafforfølgelse for enhver maktoverskridelse i tjenesten.

Ved polititjenestemenns inngripen, må de også forholde seg til behovsprinsippet og subsidiaritetsprinsippet. Behovsprinsippet tilsier at offentlige myndigheter ikke må gripe inn overfor borgerne i større omfang og med sterkere midler enn det som er nødvendig for å realisere hjemmelsgrunnlagets formål. Dette prinsippet er kommet til uttrykk i pl. §§ 6(1), 8(2) og 9(3).⁹⁴ Subsidiaritetsprinsippet tilsier at mildere midler må anses ugjennomførbare, hensiktsløse eller være forgjeves anvendt før sterkere midler anvendes, jfr. pl. § 6 (2). Hvorvidt rette handlingsalternativ er anvendt av tjenestemannen i en gitt situasjonen, må det sees hen til hvor usikker og farlig situasjonen fremstår. I rt. 2008 s. 696 bemerket retten at polititjenestemennene, ut fra kjøringen til mistenkte å bedømme, muligens stod overfor en desperat person uten evne til å tenke rasjonelt. Jeg siterer videre: "...[m]an skal derfor være forsiktig med i ettertid å kritisere dem for den fremgangsmåte som ble valgt." (35) Denne setning har sammenheng med den grunnleggende rettssetning, vedrørende polititjenestemenns maktbruk, som ble lagt til grunn i rt. 1995 s.661 hvor man levnet polititjenestemenn en romslig ramme for maktbruk vurdert i ettertid. Denne rettssetning får selvfølgelig anvendelse ved bedømmelsen av om det minst inngripende handlingsalternativ er valgt. Polititjenestemennene var bl.a. tiltalt for skadeverk for å ha slått inn sideruten på bilen med en maglite lommelykt, selv om bildøren var åpen. Polititjenestemennenes forklaring var at, for å straks opprette kontroll i situasjonen, de ville "sjokke" vedkommende. Man håpet at dette ville medføre at pågripelsen deretter ville gå effektivt. Handlemåten var rettmessig mente retten selv om det opplagte handlingsalternativ, prøve å åpne bildøren, ikke var valgt. (denne delen av tiltalen var rettskraftig avgjort i rt. 2007 s. 1172(43) til (47)).

---

⁹⁴ Auglend m.fl.(2004) s.414

4.2.4 Private borgeres maktbruk - betenkelighetene

Skulle en mistenkt bli pågrepet av en privat borger, kan det være grunn til å tro at det foreligger en større risiko for at den grad av makt som blir anvendt under inngrepet er styrt av overfladiske forholdsmessighetsvurderinger enn hva tilfellet er ved inngripen av en polititjenestemann. Dette kan resultere i at det blir anvendt mer makt i en situasjon enn hva som er nødvendig. Forholdsmessighetsvurderingen blir litt mer lettvint og grovere enn hva en kan forvente av en polititjenestemann. Grunnen til det kan være fordi det ved private pågripelser ofte reageres overfor et lovbrudd mot dennes egne rettsgoder. Av naturlige grunner kan det skape ekstra harme og aggresjon hos rettighetshaver når mistenkte krenker denne eierinteressen. Graden av aggresjon vil naturligvis stige alt ettersom hvor mye rettsgodet betyr for eieren. Mennesker reagerer forskjellig. Forholdet kan også gjelde lovbrudd som skjer mot ubetydelige verdier, jfr f.eks tingrettsdom TNOST-2007-109.⁹⁵ Den grad av maktbruk som anvendes overfor mistenkte kan m.a.o. i stor grad være styrt av affekts/gjengjeldelsestanker. En polititjenestemann har sjelden eierinteresser i det rettsgodet lovbruddet er begått overfor. Han er utenforstående i forhold til det krenkede retts gode, og vil innta en mer objektiv vurdering av situasjonen. Likeså er det med vektere.

I forbindelse med lovendringen av naskeriregelen slik at private ble gitt adgang til å pågripe naskere, uttrykte departementet bekymring ved å tillate en økt maktbruksadgang av private borgere. Den største bekymringen og innvendingen mot å tillate en utvidet adgang for privat pågrepelse var "...[f]aren for at naskere blir pågrepet i større utstrekning enn loven åpner for, og for at det blir brukt mer makt og/eller tvang enn lovlig...".⁹⁶

Allmennpreventive grunner kan tilsi at man bedømmer en privat pågrepelse strengt i

---

⁹⁵ To gutter på epleslang i tiltaltes hage. Tiltalte tok tak i guttenes hår og dro dem etter seg først opp hageverandaen og deretter inn gjennom verandadøren og inn i stuen hvor guttenes foreldre ble tilkalt. Hårtjafser ble funnet etter guttene på verandaen. Tiltalte påberopte seg strpl. § 176 som grunnlag til pågripelsen, men dette førte ikke frem. Maktbruket overskred også grensen for lovlig nødverge. Tiltalte handlet dog i berettiget harme, jfr strl. § 56(b).

⁹⁶ Ot.prp.nr.66(2001-2002),s.124-125

forhold til valg av fremgangsmåte i pågripelsessituasjonen og ved valg av handlingsalternativ.

Men et slikt syn er betenkelig. At den lovlydige borger, sammenlignet med fremgangsmåten til en profesjonell polititjenestemann, blir satt på tiltalebenken og dømt fordi maktbruket er anvendt feil overfor lovbryteren i en konkret situasjon kan virke urimelig. Dersom den private pågripelsen skjer innenfor de snevre rammer loven trekker opp, bør ikke alle private borgere måles etter en altfor streng målestokk for hvorvidt korrekt maktbruk er anvendt. Enhver situasjon må bedømmes konkret ut ifra hvilke handlingsalternativer denne personen, med sin kunnskap og kompetanse, burde anvendt. Tidsmomentet spiller en vesentlig faktor. Når loven oppstiller krav om at lovbruddet må oppdages på ”fersk gjerning” og ”ferske spor”, resulterer det ofte at lovlig privat pågripelse er en spontan handling fra rettighetshaver. Reelle hensyn tilsier at man derfor ikke er så streng i bedømmelsen av hvorvidt det minste inngripende handlingsalternativ ble benyttet under maktbruket da det ofte kan være knapt med tid til overveielse. Dette i motsetning til den private borger som har hatt bedre tid til overveielse. F.eks har borgeren sett seg lei av at noen i nabolaget stadig vekk nasker ved fra vedstabelen, og bestemmer seg for å ligge på lur for å se hvem tyven/naskeren er og for å pågripe vedkommende. Her har borgeren forberedt seg og valg av handlingsalternativer må derfor underlegges en strengere bedømmelse. Dess lengre tid man har til forberedelse, og dess mer man innretter seg på å aksjonere overfor en annen borger som er mistenkt for et lovbrudd, dess strengere krav må man stille til valg av fremgangsmåte og valg av handlingsalternativ.

Jeg skal i det følgende se hvorvidt det foreligger særlige momenter som kan tilknyttes vekterne, og eventuelt hvilken betydning momentene har i forhold til besvarelsen av problemstillingen.

4.2.5 Momenter av betydning – Den utdannede vekter og det risikofylte arbeid.

Vaktvirksomhetsloven oppstiller visse krav som innehavere av vaktvirksomhet og ansatte i vaktvirksomheten må oppfylle. Visse krav gjelder for enhver ansatt i vaktvirksomheten og andre særlige krav gjelder for den ansatte som skal utføre vektertjenester. Å oppstille minimumskrav om vandel, ikke bare for vekternes (jfr. vvl. § 7) del, men for virksomhetens innehaver, styre og daglige leder (jfr. vvl. § 2) og alle øvrige ansatte (jfr. vvl. § 7) vil man unngå at kriminelle elementer ikke får fotfeste på noen nivå i virksomheten. Personer som er straffedømt for legemskrenkelser eller har begått ulike former for vinningskriminalitet vil i de aller fleste tilfeller ikke innfri kravet om en "tilfredsstillende vandel" (vvl. §§ 2 og 7).⁹⁷ De ansatte som skal utføre vaktteneste må i tillegg gjennomføre godkjent utdanning for vektere, jfr. vvl. § 8. Utdanningen skal i helhet vare i 95 timer, hvorav et introduksjonskurs på 15 timer må være gjennomført før vedkommende gjør selvstendig tjeneste som vekter. De resterende 80 timene med grunnutdanning må være gjennomført innen 6 mnd etter påbegynt tjeneste.⁹⁸ Denne utdanningen har som målsetting at vekteren bl.a. skal kunne opptre i samsvar med bransjens etiske normer, beskrive vekteres juridiske rettigheter, plikter og begrensninger og beskrive hvordan man håndterer ulike konfliktsituasjoner.⁹⁹

Det faktum at vektere innehar utdanning tilsier at vi forventer, i større grad enn hos andre private, at vekterne er seg mer bevisste på hvor grensene for maktbruken går og velger de lempeligste maktmidler etter forholdene, slik at man unngår ulovlig fysisk maktanvendelse mot person så langt det lar seg gjøre. Rolf B. Wegner(2008) på s.8, skriver at selv om maktbrukadgangen for vektere og private går like langt, må det i vurderingen spille inn at uniformerte "...og utdannet vaktpersonell i noe større grad enn den vanlige borger bør være i stand til å kontrollere akutte og aggressive situasjoner uten å anvende fysisk makt." Vekteren bør ha større forutsetninger enn andre private borgere til å se alternative løsninger

---

⁹⁷ Ot.prp.nr.54 (1999-2000)s. 24

⁹⁸ Forskrift om vaktvirksomhet(2004), § 8

⁹⁹ Rundskriv: RPOD-2006-8, pkt. 4.4

enn fysisk maktanvendelse i en situasjon. Det kan ha en preventiv effekt på vekterne dersom man ser restriktivt på en vektors fysiske maktbruk. Da vil man i ettertid heller velge andre løsninger enn fysisk makt, eller at man avbryter maktutøvelsen dersom motstanden øker.

Det er en erkjennelse at vokterstanden er et positivt supplement til politiet i dagens samfunn. Og det er påpekt at vaktelskapenes virksomhet og de tjenester de tilbyr er viktige tilskudd til samfunnets totale kamp mot kriminalitet og utrygghet.¹⁰⁰

Vekterne arbeider ofte også i risikofylte miljøer som til en viss grad nødvendiggjør bruk av fysisk makt. Arbeidet i risikofylte miljøer gir også grunn til å tro at vokterstanden faktisk anvender fysisk makt mot person i et ikke ubetydelig antall tilfeller.¹⁰¹ Dette er kun antagelser. Sikre tall på omfanget av fysisk maktbruk er ikke mulig å oppdrive.

Sett på bakgrunn av at vekterne er nødvendige tilskudd i samfunnets totale kamp mot kriminalitet og at de settes på arbeidsoppgaver som ofte nødvendiggjør bruk av fysisk makt, kan det spørres hvorvidt også vekterne, som for polititjenestemenns vedkommende¹⁰², bør gis en forholdsvis romslig ramme for maktbruk vurdert i ettertid? I en dom fra Borgarting lagmannsrett er dommerne tilbøyelige til en slik oppfatning.¹⁰³

Denne oppfatningen var særlig knyttet til arbeidsoppgavens art. Det ble presisert at dersom arbeidsoppgaven på vaktobjektet innebar at vekterne har som gjøremål å opprettholde den offentlige ro og orden, slik det er på Oslo S, i likhetstrekk med hva som står beskrevet i pl. § 7 (1), må det antas at "... vektere, på lik linje med polititjenestemenn, må levnes en forholdsvis romslig ramme for skjønn når deres handlinger skal vurderes i ettertid... [n]år det først er nødvendig med en inngripen som innebærer vold, kan det ikke ses grunn til at denne romslighet bør være mindre for vektere."

---

¹⁰⁰ Vaktvirksomhetslovutvalget(1997),s.134

¹⁰¹ Rolf B Wegner(2005) s. 25

¹⁰² Rt.1995.661

¹⁰³ LB-2002-00636

Som vi ser, er momentet om den utdannede vekter, og momentet vedrørende vekternes risikofylte arbeid motstridende.

Lovgiver er iallfall klar på at vekterne må være tilbakeholdne med bruk av makt. Herunder pekes det på at vektere har en forebyggende karakter, og det er viktig at de virker dempende på konflikter hvor de heller kan snakke seg ut av situasjoner, slik at det ikke vil være behov for maktanvendelse.¹⁰⁴ Kort og fyndig har man bestemt at vekterne må begrense seg til kun å observere, kontrollere og rapportere.¹⁰⁵ Lovgiver har m.a.o. særlig store betenkeligheter med at private utøver makt overfor andre private. Når man hevet strafferammen på naskeri, pekte man bl.a. på den betenkelighet det var i gi private økt adgang til maktinngrep. Det ble presisert at det var lovgivers intensjon at makt i størst mulig grad burde begrenses, da maktbruk i hovedsak burde legges til politiet.¹⁰⁶ Bare ekstraordinære situasjoner kan legitimere fysisk maktbruk. I en lagmannsrettsdom fra 1998¹⁰⁷ har man sett straffeskjerpene på en vektors urettmessige voldsbruk. Det uttales av flertallet: ” Det må stilles strenge krav til vekters opptreden, og av allmennpreventive hensyn må det reageres strengt overfor urettmessig voldsbruk fra vektere.” Straffen ble satt til en ubetinget bot på 5000 kr. Mindretallet ville i tillegg idømme betinget fengsel på 21 dager og uttalte at det ”... er nødvendig å reagere strengt overfor en slik voldsutøvelse fra vektere.” I denne saken utspant voldshandlingen seg på Galleri Oslo og i dommen LB-2002-636, utspilte voldshandlingen seg på Oslo s. Begge kjøpesenter ligger i Oslo hvor vekterne på oppdragsgivers vegne står for den offentlige ro og orden inne på vaktobjektet. I Galleri Oslo-saken ble det ikke nevnt at vektere burde tilkjennes en romsligere ramme for bruk av makt vurdert i ettertid. Hvorvidt vaktholdet på Oslo s er mer belastende enn vaktholdet på Galleri Oslo vites ikke, men det ville ikke vært rimelig at vekterne på Oslo s har en videre ramme for maktbruket enn andre vektere på lignende vaktobjekt. Selv om Oslo s-saken er av nyere dato, må synspunktet om at vektere bør gis en romslig ramme for

---

¹⁰⁴ Arbeidsgruppe til vaktvirksomhetsloven (2007),s.74

¹⁰⁵ Vaktvirksomhetslovutvalget(1997)s.133 og ot.prp.nr 22(1994-1995)s.53

¹⁰⁶ ot.prp.nr.66(2001-2002),s. 124

¹⁰⁷ LB- 1998-2212

maktbruket vurdert i ettertid i beste fall anses som obiter dicta-uttalelser. Galleri Oslo dommen er i større grad i samsvar med det begrensede syn lovgiver har på vekteres maktbruk mot person.

Dersom det tilkjennes vekterstanden en romslig ramme for skjønn i vurderingen av vekternes maktbruk i ettertid, kan man si at vekterne gis trygghet i at de ikke så lett blir straffeforfulgt for maktbruk som er en direkte følge av den type jobb de har. Men et slikt syn vil stå i strid med lovgivers intensjoner hvor det presiseres at vekterne har en defensiv karakter, og at maktbruk under vakttjenesten i utgangspunktet ikke er tillatt.¹⁰⁸ Vekterne må begrense seg til å observere, kontrollere og rapportere. I tillegg vil et slikt utgangspunkt ha negative konsekvenser, fordi: (1) Det vil bidra til å øke spekulasjonene blant allmennheten om hvor langt vektere kan gå i maktutøvelsen og derved svekke publikums rettssikkerhet. (2) Vekterutdanningen er for minimal og gir ikke vekterne den kompetanse som trengs til å kunne håndtere den videre adgang for maktbruk på en forsvarlig måte, også dette vil svekke publikums rettssikkerhet. (3) Standpunktet fra lovgiver om kun ett enhetspoliti i Norge, og politiet som samfunnets eneste sivile maktapparat svekkes, da den videre ramme for maktbruket skaper et inntrykk av vektere som et B-politi.

Lagmannsrettsdommen LB-2002-636 (Oslo s) bemerker imidlertid at momentene nevnt ovenfor er av marginal betydning i den forholdsmessighetsvurdering som må taes etter strl.§ 48(2). Det er den konkrete situasjon som må vurderes, der man foretar en konkret avveining mellom de hensyn som tilsier en voldelig inngripen mot graden av den risiko for smerter og skader som vil inntreffe. Vekterens handlingsalternativer vil spille inn på hvorvidt voldsbruken er legitim. Retten bemerker at tingretten tar feil når den som begrunnelse for bruk av fysisk makt på lovlig grunnlag fremhever at Oslo S er et belastet område hvor det er behov for å ta flere forholdsregler enn andre steder, og at det var etter stengetid på Oslo s. Det uttales videre: ”Annerledes vil det være dersom vekteren først

---

¹⁰⁸ ot.prp.nr.22 (1994-1995),s.53

forgjeves har forsøkt å få ham til å gå ut ved å snakke til ham og gjøre oppmerksom på at det er stengt...”.

4.2.6 **Bruk av hjelpemidler (våpen/hund/håndjern)**

Forskriften til lov om vaktvirksomhet¹⁰⁹ §§ 8 og 9 gir vektere tillatelse innenfor bestemmelsens rammer å anvende hund, kølle/batong og håndjern, samt at siste ledd i § 9 viser til våpenlovgivningen for det tilfelle vektere skal utstyres med dette. Dog er hovedregelen presisert i første ledd hvor det står at personer som utfører vakttjeneste skal være ubevæpnet. Hva gjelder skytevåpen er det ingen andre vektere i Norge enn de som står for vaktholdet i Norges bank som er utstyrt med dette.¹¹⁰ Det presiseres at bevæpningen er kun til vaktstyrkens egenbeskyttelse/nødverge.

Verken hund eller batong/kølle er i dag særlig benyttet av vektere i tjeneste i Norge¹¹¹, og vil derfor ikke videre behandles i denne oppgaven.

Etter vaktvirksomhetsforskriftens § 9 kan håndjern medbringes for egenbeskyttelse(nødverge) ”... eller for å sikre gjennomføringen av en lovlig pågrepelse etter straffeprosessloven § 176 første ledd annen setning.” Dersom vekteren anvender håndjern, vil dette innebære et større inngrep overfor den pågrepne. Strpl. § 178 vil legge føringer på anvendelse av håndjern i det konkrete tilfellet. Dersom andre og mindre inngripende fremgangsmåter kan anvendes før håndjern benyttes, er det disse som skal anvendes.

Uansett lovbruddets alvorlighet, om det så dreier seg om et beskjedent naskeri, må håndjern kunne anvendes dersom mistenkte utgjør en trussel mot vekterens sikkerhet.

Underrettspraksis uttaler at håndjern kan anvendes på person ”...som truer med eller gjør seg skyldig i vold og når forholdene for øvrig gir grunn til frykt for at vedkommende vil

---

¹⁰⁹ FOR-2004-05-25-787

¹¹⁰ Arbeidsgruppe til vaktvirksomhetsloven (2007),s 75 flg.

¹¹¹ Rolf B. Wegner(2008),s.46 og 47

utøve vold.”¹¹² Er håndjern benyttet urettmessig, vil vekteren kunne risikere å bli straffet etter strl. § 223 - ulovlig frihetsberøvelse¹¹³. Å påsette håndjern under en privat pågripelse uten at mistenkte utgjør en voldstrussel, for eksempel fordi vekteren er sint på- eller misliker mistenkte er ikke tillatt og kan tenkes å bringe strl. § 223 til anvendelse.

I Dom nr. LB -2002-636 fra Borgarting lagmannsrett, til vaktforskriftens § 9 vedrørende bruk av håndjern, bemerket retten at denne bestemmelsen ikke oppfattes å ”... utvide eller innskrenke den rett vaktpersonale har til å utøve vold i henhold til bestemmelsen i straffeloven § 48, men den viser at lovgiver har tenkt seg at det for slikt personell i en god del situasjoner kan være aktuelt å bruke håndjern.”

4.2.7 Konklusjon

Vekterens utdanning er et moment som taler for at man bedømmer vekterne mer restriktivt enn øvrige private i forhold til valg av handlingsalternativer. Vekterne har utdanning og kompetanse i å håndtere konfliktfylte situasjoner, samt at vaktoppdragene ofte er innrettet på en slik måte at vekterne skal reagere overfor lovbrøyttere. Vekterne er med dette mer forberedt og på vakt til å håndtere en situasjon mer rasjonelt enn øvrige private. Vekterne har, som oftest, heller ikke eierinteresser i den gjenstand lovbruddet er rettet mot. Således har vekterne et objektivt ståsted i vurderingen av situasjonen i motsetning til øvrige private borgere.

Vekterne må, av allmennpreventive hensyn, også bedømmes strengere ved maktoverskridelse. Dette vil føre til en økende grad av profesjonalitet i vokterstanden, slik at de tvinges til å velge en mer diplomatisk tilnærming overfor mistenkte.

---

¹¹² lb-2002-00636

¹¹³ RPOD-2006-8, pkt. 7.2.1

4.3 I hvilken grad vil tidsbegrensninger og stedsbegrensninger virke inn på vekterens adgang til tilbakeholdelse av mistenktes person?

Formålet med pågripelsen er å strafforfølge mistenkte for et lovbrudd. Dersom vekteren ikke kjenner til lovbrysterens identitet, kan han pågripe vedkommende når det er fare for både bevisforspillelse og straffunndragelse om lovbrysteren får gå. Når tyven på oppfordring nekter å fremvise personalia eller viser falsk personalia, kan ikke vekteren foreta ransakelse for å bringe identiteten på det rene. Derfor må politiet kontaktes. De kan foreta personransakelse eller ta med vedkommende til politistasjonen dersom mistenkte nekter å oppgi personalia. Det kan imidlertid ta litt tid før politiet ankommer åstedet. Spørsmålet blir hvor lenge vekteren kan holde på vedkommende før denne må få gå, samt hvor vekteren kan oppholde vedkommende under ventetiden på politiet.

4.3.1 Rettslig grunnlag for tilbakeholdelse av mistenktes person

Strpl. § 176 (2) sier at den som uten å høre til politiet (private borgere) pågriper noen, ”... skal straks overgi den pågrepne til politiet.”

Selv om loven sier at den som pågriper noen ”skal” overgi vedkommende til politiet, er ikke dette tilfelle dersom den pågrepne er samarbeidsvillig og vil gjøre opp for seg. Her kan vekteren uten hjelp fra politiet fylle ut anmeldelsesskjema med den pågrepnes personalia. Politiet har ikke ressurser til å rykke ut til enhver privat pågripelse. Mangler den pågrepne samarbeidsvilje må imidlertid politiet kontaktes. Ordlyden sier ”straks”, og begrenser dermed i tid, hvor lenge vekteren skal vente på at politiet dukker opp før den pågrepne må få gå.

Hvor lenge den pågrepne kan holdes igjen varierer og som veiledende norm anvendes forholdsmessighetsprinsippet i strpl. § 170a.¹¹⁴ Ventetiden kan strekkes litt dersom det gjelder et alvorlig lovbrudd, i motsetning til et beskjedent lovbrudd. Problemstillingen

---

¹¹⁴ Rolf B. Wegner(2008),s.10 og Ot.prp.nr.64 (1998-1999)s.146

forutsetter en kontinuitet av forholdsmessighet, og om det vil være et uforholdsmessig inngrep å pågripe og strekke ventetiden, under hensyn til mistenktes alder og lovbruddets alvorlighetsgrad. Dessuten må det taes hensyn til hvilke følger tilbakeholdelsen i tid får for den pågrepne. Hvilket kan ha betydning for om det vil dreie seg om et uforholdsmessig inngrep. Det betyr at det blir lyttet til den pågrepne, dersom denne har vektige grunner for at han må videre.

Strpl. § 176 (2) gir heller ingen føringer på hvor vekterne kan oppholde den pågrepne i ventetiden på politiet. Imidlertid må strpl. § 178 spille inn på vurderingen av hvorvidt valg av oppholdssted er tilfredsstillende. Når det sies at pågripelsen skal skje så skånsomt som mulig, må valg av oppholdssted spille inn i vurderingen av hvorvidt pågripelsen er skånsom. For å verne om den pågrepnes person fra offentlig beskuelse kan det legitimeres å ta med den pågrepne inn på vekterkontoret, eller inn i et annet tilstøtende rom frem til politiet kommer. Men skulle den pågrepne motsette seg dette kan maktbruken det koster å få ham inn på kontoret gjøre pågripelsen til et uforholdsmessig inngrep. Da må oppholdet skje der hvor pågripelsen fant sted.¹¹⁵ Man kan uansett forhøre seg med den pågrepne om hva denne foretrekker.

4.3.2 Rettspraksis

Hva gjelder pågripelsens oppholdssted, har underrettspraksis lagt til grunn at man kan ta med seg den pågrepne inn på et tilstøtende rom/vekkerkontor. I en dom fra Oslo tingrett¹¹⁶ kunne vekteren ta med den pågrepne inn på vekterkontoret da det var frykt for inngripen fra utenforstående. Det spilte også inn at vekteren var eneste vokter på senteret og av frykt for å hankses med flere personer, måtte han kunne føre den pågrepne inn på vekterkontoret. Dersom vekteren, ved relativt enkle grep, kan fjerne den trusselen inngripen fra utenforstående representerer, må vekteren heller velge dette alternativ, iallfall om man er flere vektere på stedet.

---

¹¹⁵ Rolf B. Wegner(2008),s.10

¹¹⁶ Toslo-2003-11650

I en dom fra Borgarting lagmannsrett i 1998¹¹⁷ var retten av en slik oppfatning. Her foretok flere vektere en pågrepelse av en beruset person inne på et kjøpesenter i Oslo (galleri Oslo) etter stengetid. Den pågrepne ble hardhendt geleidet opp på vekterkontoret i et ”politigrep” da den pågrepne gjorde kraftig motstand. Retten uttalte at ”...for de tiltalte[vektene] må det ha framstått som unødvendig å tvinge fornærmede med opp til vaktkontoret. Den omstendighet at det ville være innsyn fra gata og inn i hallen, kunne ikke stille spørsmålet i en annen stilling. Dersom de hadde ansett det som noe problem at folk kunne komme inn fra gata, kunne vektene enkelt hindre dette ved å låse svingdøra.” Den handlingsmåte som burde vært valgt var at en av vektene kunne gått til vaktkontoret og tilkalt politiet, de”... øvrige tre vektene ville da fortsatt ha full kontroll med C i hallen innenfor svingdøra.”

For tidsaspektets del, har jeg ikke funnet noen dommer som retningsgivende for hvor lenge vekteren kan holde tilbake den pågrepnes person.

4.3.3 **Vurdering**

Bortsett fra hjemmelsgrunnlaget, strpl. § 176 (2), noen få underrettsdommer, og enkelte kommentarer fra forarbeidene, har vi relativt få rettskildefaktorer som behandler hvilke steds- og tidsbegrensninger som foreligger for privates tilbakeholdelsesrett av den pågrepnes person.

Mistenkte kan selv minske tiden pågrepelsen pågår ved å samarbeide, hvor denne fremviser legitimasjon på vektens oppfordring. Vil ikke mistenkte dette, må det gis rimelig tid for å vente på politiet.

Skulle f.eks den pågrepne få problemer med å rekke viktige avtaler/gjøremål kan det legitimere å kutte ned på tiden for pågrepelsen. La oss si at den pågrepne viser kvittering på en flybillett til utlandet, og det er avgang om ikke så altfor lenge. Dersom pågrepelsen vil medføre at mistenkte mister flyet sitt, kan en videre tilbakeholdelse bli et

---

¹¹⁷ LB-1998-2212

uforholdsmessig inngrep. Dersom det er et beskjedent lovbrudd mistenkte er pågrepet for, må vekteren i så fall avbryte pågripelsen, selv om politiet ikke er kommet, og selv om man er usikker på om den pågrepne har oppgitt riktig personalia.

Er den pågrepne mistenkt for en rekke lovbrudd, er dette alvorligere enn kun ett lovbrudd, og det kan legitimeres å likevel holde ham tilbake. Den pågrepne må iallfall være samarbeidsvillig med å bringe sin identitet på det rene. I motsatt fall ville den private pågripelsesadgangen mistet mye av sin betydning, dersom mistenktes manglende evne til å samarbeide skulle komme ham til gode.

En situasjon som kan oppstå, er at pågripelsen nødvendiggjør bruk av håndjern fordi den pågrepne utgjør en voldstrussel. Skulle politiets ankomst drøye, må likevel vekterne kunne holde den pågrepne tilbake så lenge den pågrepne utgjør en voldstrussel. Vekterne må imidlertid hele tiden foreta en vurdering hvorvidt den pågrepne virkelig utgjør en fare for omgivelsene. I lagmannsrettsdommen LB-2002-636, gikk det ca 5 minutter fra håndjernene ble påsatt til de ble tatt av. Pågripelsen ble ansett for ikke å ha vart uforholdsmessig lenge. Politiet var tilkalt, men ankomsten deres drøyd ut, og vekterne fant det best å avbryte pågripelsen.

For stedsaspektets del, foreligger noe underrettspraksis som tilsier at vektere kan bringe mistenkte bort fra vaktobjektets fellesareal, og inn til et tilstøtende vekterkontor. Dommene gir imidlertid inntrykk av at dette kun må skje dersom det foreligger rimelig grunn for det, og det selv om mistenkte motsetter seg forflytningen. Dersom det er fravær av en rimelig grunn, må vekteren søke å unngå dette. Skulle pågripelsen være til beskuelse og underholdning for allmennheten, må det også av hensyn til den pågrepnes person kunne forflytte den pågrepne inn på et tilstøtende rom. Vekteren må ha for øyet å utføre pågripelsen etter forholdene på den mest skånsomme måten, jfr strpl. § 178.

Det er også antatt at dersom det ikke etter forholdene fremstår som et uforholdsmessig inngrep, må vekteren kunne transportere den pågrepne til politihuset dersom politiet ikke

har anledning å komme til vekterne.¹¹⁸ En slik transport finner jeg betenkelig. Transporter av pågrepne personer er en politioppgave, og utførlige regler om transportprosedyren finnes i politiinstruksens kap. 11. Slike transportprosedyrer er ukjente for vekterne. Allerede av denne grunn, er det betenkelig å akseptere lettvinde og risikofylte transporter utført av vektere. Skulle den pågrepne motvillig bli dratt inn i en bil av vektere kan situasjonen skape redsel og frykt for denne. Med mindre den pågrepne skulle samtykke til dette, må slike transporter, i beste fall, kun gjelde for alvorlige forbrytelser, når politiet ikke har mulighet til å komme og at politihuset ligger i umiddelbar nærhet av vaktobjektet.

4.3.4 Konklusjon

Hva gjelder tidsbegrensningen, må vurderingen av hvor lenge vekteren kan holde tilbake vedkommendes person ta utgangspunkt i strl. § 176 (2), jfr ”straks” vilkåret.

Tidsbegrensningen må til syvende og sist bero på vekterens skjønn, der skjønnnet tar utgangspunkt i forholdsmessighetsvurderingen nedfelt i strpl. § 170a. Noe konkret tidsskjema kan ikke oppstilles.

For stedsaspektets del, kan vekteren bringe den pågrepne inn på et vekterkontor/oppholdsrom dersom den pågrepne samtykker. Dersom den pågripelsen er til underholdning for allmennheten, kan det, av hensyn til den pågripnes personvern, legitimeres å bringe denne inn på et tilstøtende rom. En slik løsning har til formål å gjøre pågripelsen så skånsom som forholdene tillater, jfr strpl. § 178. Motsetter den pågrepne seg dette, kan ikke vekterne føre den pågrepne inn på oppholdsrommet. Skulle vekterne frykte inngripen fra tredjeperson, har rettspraksis godtatt at den pågrepne kan føres inn på et oppholdsrom, skjermet fra allmennheten.

---

¹¹⁸ Rolf B. Wegner(2008),s.10

5 VEKTERENS STRAFFERETTSLIGE VERN

5.1 Er vekterne, ”de lege lata”, omfattet av et særlig strafferettslig vern?

Samfunnets økte etterspørsel etter vektertjenester har ført til at vekterne utfører et bredt spekter av arbeidsoppgaver på ulike områder. Jeg viser til arbeidsgruppens(2007) oppstilling av de ulike vektertjenester på s.26 flg.

Som argument for å utvide vekternes strafferettslige vern har vektterbransjen lenge påpekt den viktige funksjon vekterne utgjør i dagens samfunn og den farefulle arbeidshverdag enkelte arbeidsoppdrag utgjør. Organisasjonen ”sikker vakt”,¹¹⁹ skrev et brev til justisdepartementet den 17. september 2004 i forbindelse med å utvide det strafferettslig vernet for vektere, og nevner bl.a.: ”...De ansattes arbeidsdag blir stadig mer stressende og farefull, og både bransjen og myndighetene skylder disse ansatte å prøve alle muligheter for å gjøre deres hverdag sikrere...”.¹²⁰

Jeg skal i det følgende undersøke og vurdere hvorvidt vekterne er omfattet av et særlig strafferettslig vern.

5.2 Vekterne og strl. § 127

Vektere og alle andre borgere har et strafferettslig vern i den form av at straffeloven straffer den som begår forbrytelser mot individenes liv, legeme og helbred (strl. Kap.22).

Imidlertid er offentlige tjenestemenn omfattet av et særlig strafferettslig vern som er mer

---

¹¹⁹Sikker vakt er vaktbransjens godkjenningnemnd. Om organisasjonen ”sikker vakt”, se i arbeidsgruppens(2007) fremstilling s. 90 flg.

¹²⁰ Sikker vaks årsberetning 2004.

vidtfavnende enn strl. § 228 flg., jfr strl. §§ 127(tjenestehandlingen hindres ved vold), 128(den som ved trusler/eller bestikkelser søker å påvirke en tjenestehandling) og 326(hindrer utførelsen av en tjenestehandling). Strl.§§ 127 og 228 har omtrent den samme gjerningsbeskrivelse, hvor § 127 omhandler de tilfeller hvor det er en offentlig tjenestemann som utsettes for volden, og § 228 hvor det er alminnelige borgere som utsettes for volden. I tillegg til at strafferammen for volden etter § 127 er høyere(inntil 3 års fengsel) enn etter § 228(inntil 6 måneder), skal det også mindre til før man anser at ”volds” kriteriet i § 127 er oppfylt.¹²¹ Strl.§ 127 tar sikte på å verne den offentlige tjenestehandling¹²², og motiverer folk til å rette seg etter og ikke hindre en offentlig tjenestehandling.

Det har vært et ønske fra vokterbransjen i lengre tid å omfattes av straffelovens § 127. Forarbeidene til den første vaktvirksomhetsloven¹²³ var av den oppfatning at vekterne ikke skulle omfattes av strl. § 127 eller noen annen straffebestemmelse som omfatter overgrep mot vektere.¹²⁴ Argumentet var at det kunne skape uklarhet om vekternes status og myndighet dersom vekterne ble omfattet av strl. § 127.

Til den nåværende vaktvirksomhetsloven var vaktvirksomhetslovutvalget(1997), s. 126, av samme oppfatning om at vektere ikke burde omfattes av strl.§ 127.¹²⁵ Arbeidsgruppen som ble nedsatt senhøsten 2007 for å gjennomgå forslag til endringer til lov om vaktvirksomhet, foretok en utførlig gjennomgang av vekterens strafferettslige vern, og om denne yrkesgruppen skulle omfattes av strl. § 127 eller ikke. Arbeidsgruppens vurdering falt imidlertid ned på samme standpunkt som tidligere. Argumentene var også av samme karakter som tidligere. Det ble påpekt at det ville skape uklarheter om vekterens

---

¹²¹ Rt.1922 s. 73, Rt.1971 s. 882 og Andenæs(2006),s.43

¹²² Auglend m.fl.(2004),s.916

¹²³ Lov av 13. mai 1988 nr 29

¹²⁴ Ot.prp.nr.84 (1986-1987),s. 8

¹²⁵ Ot.prp.nr.54 (1999-2000)på s. 35, støttet vaktvirksomhetslovutvalgets syn.

status og myndighet, samt at det ville skape uklarhet om hvorvidt vekternes oppgaver er av offentlig eller av privat virksomhet.¹²⁶

Vekternes ønske om å innlemmes i strl. § 127 har ikke fått gehør hos lovgiver, og gjeldende rett er at vekterne ikke har et strafferettslig vern verken i strl. § 127 eller i noen annen lovbestemmelse.

5.3 Straffeskjerpene momenter – Forarbeider

Selv om vaktvirksomhetslovutvalget(1997) og departementet satte foten ned for at vekterne ble omfattet av strl. § 127, antok likevel vaktvirksomhetslovutvalget(1997) på s.126, at det ville være et straffeskjerpene moment at voldshandlingen var rettet mot en uniformert vakter i tjeneste. I bransjens høringssvar, ved NVL, erkjente man argumentet om hvorfor vekterne ikke kunne innlemmes i strl. § 127. Bransjen foreslo heller at departementet kunne "... se på muligheten for at det generelt blir straffeskjerpene å begå vold mot personer under utøvelse av yrke."¹²⁷ Departementet ga heller ikke respons på dette.

Imidlertid kan det se ut til at bransjens forslag den gang, kan få betydning i en egen fremtidig straffeskjerpene bestemmelse i den nye straffeloven.¹²⁸

I § 77 er det nedfelt generelle bestemmelser om hvilke forhold ved lovbruddet som kan medføre en straffeskjerpene omstendighet. § 77, litra h sier at ved straffutmålingen skal det i skjerpene retning tas i betraktning at lovbruddet har rammet personer som er forsvarsløse eller særlig utsatt for lovbrudd. Departementet uttalte at uttrykket "særlig utsatt" tar "... spesielt sikte på personer som har et yrke eller en beskjeftigelse som kan gjøre dem særlig utsatt for lovbrudd, og hvor det er grunn til å gi dem en særlig strafferettslig beskyttelse...ansatte ved offentlig tilgjengelig persontransport som for

---

¹²⁶ Arbeidsgruppen(2007),s.100

¹²⁷ Ot.prp.nr.54 (1999-2000),s.35

¹²⁸ Lov av 5. mai 2005 nr. 28 (ikke trådt i kraft)

eksempel konduktører i NSB, drosjesjåfører, vektere og vakter er alle eksempler på dette.”¹²⁹

5.4 Straffeskjerpene momenter – Rettspraksis

Underrettspraksis ser ut til å følge opp vaktvirksomhetslovutvalgets syn på at det er et straffeskjerpene moment å utøve vold mot uniformert vekter i tjeneste.

Rettspraksis består av flere dommer hvor vektere er utsatt for vold under ulike omstendigheter. I en dom avsagt av Oslo tingrett¹³⁰ i 2004 så man strengt på vold utført mot vektere i tjeneste. I denne saken la retten til grunn at tiltalte hadde stukket tre fingre i vokterens høyre øye. Retten pekte på at selv om vektere ikke er ansett som offentlig tjenestemenn, er det viktig å gi vektere beskyttelse i utøvelsen av sin virksomhet. I denne forbindelse uttalte retten: ” Slik uberettiget vold som tiltalte utførte mot en vekter i tjeneste, må derfor i utgangspunktet straffes strengt.”

Lignende synspunkter er fremstilt av retten i en dom avsagt av Borgarting lagmannsrett¹³¹. Her bemerket retten at det ved straffutmålingen ble lagt, i skjerpene retning, vekt på at det ”...her ble brukt vold overfor en uniformert vekter i tjeneste. Vekterkorpset har en viktig ordensoppgave i T-banesystemet og kunne, da situasjonen ble opphetet, ikke bare trekke seg unna.” Voldshandlingen var grov og hadde stort farepotensial, ved et spark mot vokterens ansikt som resulterte i knekt nese. Straffen ble satt til 90 dager i fengsel.

Rettspraksis legger også til grunn at det er et straffskjerpene moment at volden utøves mot en yrkesgruppe i en utsatt posisjon. At vektere er en yrkesgruppe i utsatt posisjon synes rettspraksis å legge til grunn. I en dom avsagt av Borgarting lagmannsrett i 2003¹³², mente

---

¹²⁹ Ot.prp.nr.8 (2007-2008) , s.271

¹³⁰ TOSLO-2004-7244

¹³¹ LB-2003-319

¹³² LB-2003-2618

retten at allmennpreventive grunner tilsa en streng straff. ”Fornærmede tilhører en yrkesgruppe som på grunn av sin utsatte posisjon har krav på et sterkt strafferettslig vern...” Volden besto i et strupetak på vekteren som vedvarte over 15 sekunder.

Se også i Oslo Tingrettsdom fra 2001¹³³, hvor retten slo fast at volden var rettet mot vektere og dørvakter som er en yrkesgruppe som befinner seg i en svært utsatt situasjon, og som trenger den særskilte beskyttelse straffeloven kan gi ved utmåling av straff.

Vektere som jobber på skjenkesteder, er også i en utsatt posisjon. I en dom inntatt i Rt. 1977 s. 370 uttalte retten at dørvakter ved offentlige bevertningssteder har et utsatt yrke, og at allmennpreventive hensyn tilsa ubetinget fengsel. Se også i dom: HR-1992-96-B.

Hvorvidt voldsutøvelsen mot vekteren skjer i forbindelse med en privat pågripelse eller under andre omstendigheter, kan ha betydning for straffutmålingen for voldsmannen. I en høyesterettsdom,¹³⁴ la retten til grunn at det var et straffskjerpene moment at det her gjaldt en privat pågripelsessituasjon. Uttalelsen er av generell karakter, og vil ha relevans overfor alle private borgere, også vektere, som foretar en privat pågripelse.

5.5 Reelle hensyn

Å tilkjenne vektere et utvidet strafferettslig vern kan ha som virkning å minke mulighetene for voldsbruk mot vektere i tjeneste. Vernet vil m.a.o. ha sin begrunnelse i allmennprevensjonen. Virkningen av at volden mot vektere vil minke når det tilkjennes et økt strafferettslig vern, vil også føre til at den enkelte vokter vil føle en større grad av trygghet og sikkerhet i arbeidshverdagen. Dette vil gi økt trivsel på arbeidsplassen, og en bedre kvalitet på arbeidsprestasjonene.

---

¹³³ TOSLO-2001-8309

¹³⁴ HR-1994-114-B

5.6 Konklusjon

Av rettspraksis å dømme, har man tilkjent vektere i uniformert tjeneste et visst strafferettslig vern. Dette vernet består i at det vil være et straffskjerpene moment når volden er utført mot en vokter i uniform. Selv om vakttjenesten som hovedregel skal utføres i uniform, jfr. vvl. § 9 (1) 1 pkt., kan man gi dispensasjon fra uniformskravet, jfr 1 ledd, 2 pkt. Dette er tilfelle for tjenestetyper som butikk- (sivile butikkkontrollører) og ledsagertjenester.¹³⁵ Vektere som utsettes for vold og som ikke er iført uniform, har av rettspraksis blitt tilkjent et strafferettslig vern fordi vekteren er ansett å tilhøre en yrkesgruppe som er i en utsatt posisjon.

6 Avsluttende kommentar

Samfunnets økte krav på trygghet og beskyttelse mot kriminelle handlinger, har skapt økt etterspørsel av vektertjenester i Norge. Sett på bakgrunn av at vekternes arbeid ofte er rettet inn mot å reagere overfor lovbrøtere på oppdragsgivers vegne, er det viktig at rettsordenen griper inn og regulerer vokterbransjen på en slik måte at rettssikkerheten til de som kommer i kontakt med vekterne ivaretas best mulig.

Vekterne skal vite at vilkårene for privat pågripelse er til stede når de går hen og pågriper noen, og de må ikke anvende mer fysisk makt enn hva som er forholdsmessig i et konkret tilfelle. Risikoen for feil i denne sammenheng, kan avhjelpe bl.a. ved å gi vektere tilstrekkelig opplæring før vekteren blir satt til selvstendig vakttjeneste. I forbindelse med lovendringen av naskeriregelen, bemerket departementet at det har klare betenkeligheter ved seg å tillate private borgere en økt adgang til å pågripe lovbrøtere, da vilkårene for pågripelse er skjønnsmessige. Dette problemet ble avhjulpet, mente departementet, ved at vektere og butikkansatte ble gitt opplæring og at det ble etablert gode rutiner. ”Etter

---

¹³⁵ rundskriv RPOD-2006-8 pkt.8.2

departementets syn bør opplæring om adgangen til å pågripe butikknaskere gå inn som en naturlig del i vekterutdannelsen.”¹³⁶ Arbeidsgruppen som ble nedsatt på senhøsten 2007, som skulle gjennomgå forslag til endringer i vaktvirksomhetsloven, mener at dagens utdanning er for svak. I tillegg til å foreslå en økning på vekterens grunnutdanning¹³⁷, foreslås i tillegg, en spesialopplæring av vektere som skal arbeide opp i mot ”publikumsrettede”-vaktjenester. Det påpekes at kurset bl.a. bør ta opp opptreden overfor publikum, personhåndtering, konflikthåndtering og vekteres adgang til å bruke makt for å løse oppgavene.¹³⁸ Skulle et slikt forslag bli en realitet, har jeg tro på at dette vil styrke rettssikkerheten til de personer vekteren griper inn overfor.

---

¹³⁶ Ot.prp.66(2001-2002),s.126

¹³⁷ arbeidsgruppen(2007)s.62

¹³⁸ arbeidsgruppen(2007)s.65

7 LITTERATURLISTE

7.1 Lover

- Kongeriget Norges Grundlov av 17. mai 1814
- Lov om vaktvirksomhet av 5 januar 2001 nr. 1
- Lov om vaktvirksomhet av 13. mai 1988 nr 29 (Opphevet)
- Lov om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven) av 22. mai 1981 nr. 25
- Lov om politiet av 4 august 1995 nr. 53
- Almindelig borgelige straffelov av 22 mai 1902 nr 10
- Lov om yrkestransport av 21. juni 2002 nr.45
- Lov om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern mv. (arbeidsmiljøloven) av 17. juni 2005 nr. 62
- Straffeloven 2005 - Lov av 5. mai 2005 nr. 28

7.2 Forskrifter/rundskriv

- FOR-2004-05-25-787, forskrift om vaktvirksomhet (2004)
- RPOD-2007-11, Politidirektoratet - Rundskriv
- RPOD-2006-8, politidirektoratet rundskriv
- G-2002-15, Rundskriv fra Justis- og politidepartementet
- FOR-1990-06-22-3963 – Alminnelig tjenesteinstruks for politiet (Politiinstruksen)

7.3 Forarbeider/offentlige publikasjoner

- Arbeidsgruppe – ”Gjennomgang av regelverket om vaktvirksomhet – forslag om endringer” (2007)
- Vaktvirksomhetslovutvalget April 1997, til lov om vaktvirksomhet

- Representantforslag nr.40(2007-2008), Dok.nr.8:40(2007-2008), representantforslag fra stortingsrepresentantene Lars Sponheim, Trine Skei Grande, Gunnar Kvasheim og Odd Einar Dørum om en gjennomgang av regelverket for ervervsmessig vaktvirksomhet
- Ot.prp.nr.90 (2003-2004) Om lov om straff (straffeloven)
- Ot.prp.nr.66 (2001-2002), Om lov om endringer i straffeprosessloven mv.
- Ot.prp.nr.22(1994-1995) Lov om politiet (politiloven)
- Ot.prp.nr.84 (1986-1987) – Lov om vaktvirksomhet
- Ot.prp.nr.8 (2007-2008) - Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28

7.4 Rettspraksis

- RT. 2008 s. 696
- RT. 2007 s. 1172
- RT. 2003 s. 433
- Høyesterettsdom: HR-1994-114-B
- Høyesterettsdom: HR-1992-96-B
- RT. 1993 s. 1302
- RT. 1992 s. 124
- RT. 1979 s. 760
- RT. 1977 s. 370
- ARD 1978 s. 110
- ARD 1951 s. 201
- Borgarting lagmannsrett: LB-2003-2618
- Borgarting lagmannsrett: LB-2003-319
- Borgarting lagmannsrett: LB-2002-00636
- Borgarting lagmannsrett: LB-1998-2212
- Oslo Tingrett: TOSLO 2006-132957
- Oslo Tingrett: TOSLO-2004-7244
- Oslo Tingrett: TOSLO-2001-8309

7.5 Litteratur

- Rolf B. Wegner, en betenkning om ”vekteres bruk av fysisk makt mot person” (9 mai 2008) Oppdrag fra JPD i forbindelse med endringer i lov om vaktvirksomhet
- Andenæs, Johs., alminnelig strafferett, 5 utg.(2004), Magnus Matningsdal og Georg F. Rieber-Mohn
- Andenæs, Johs., Norsk straffeprosess, 3.utg. (2000), Bind II
- Andenæs, Johs., Spesiell strafferett, 3. utgave, 7 opplag(2006)
- Ragnar L. Auglend, Henry J. Mæland og Knut Røsandhaug, Politirett, 2 utg. 2004
- Hans Kristian Bjerke og Erik Keiserud, 2001, Straffeprosessloven
Kommentarutgave, 3 utgave.
- Jo Hov, Rettergang II, 1999
- Henning Jakhell, artikkelsamling i arbeidsrett, 2001, om arbeidsgivers kontrolladgang(s.593)
- Thorstein Eckhoff, Rettskildelære, 5 utg. Jan E. Helgesen, 2001

7.6 Internett/nyhetsartikler

- NHO service og statistikk over antall vektere i Norge. Link:
www.nhoservice.no/category.php/category/Statistikk/?categoryID=195
- Sikker vakts årsberetning for 2004.
www.sikkervakt.org/PDF/Arsberetning%202004.pdf
-

